

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ  
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет фінансів та цифрових технологій  
Кафедра публічних фінансів

Затверджено

Вченою радою Факультету

протокол від «18» \_\_\_\_\_ № 6

Голова Вченої ради Факультету

  
М.В. РЯБОКІНЬ

**Методичні рекомендації до організації самостійної роботи**

з навчальної дисципліни

**«Фінанси підприємств»**

для підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня  
денної та заочної форми навчання

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Освітня програма: «Фінанси, банківська справа та страхування»

Статус дисципліни: обов'язкова

Ірпінь 2021

Методичні рекомендації до організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Фінанси підприємств» складена на основі робочої програми навчальної дисципліни «Фінанси підприємств», затвердженої науково-методичною радою університету 19 листопада 2021, протокол №9.

Укладач:



Л.П. Довгань, доцент, к.е.н., доцент  
кафедри публічних фінансів  
М.Д. Бедринець, доцент, к.е.н.,  
доцент кафедри публічних фінансів

Рецензенти:

Т.А. Коляда, доцент, к.е.н., доцент  
кафедри публічних фінансів

Л.В. Діденко, доцент, к.е.н., доцент  
доцент кафедри фінансових ринків та технологій

Методичні рекомендації до організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Фінанси підприємств» розглянуто та схвалено кафедрою публічних фінансів, протокол від 03.12.2021 № 9.

В.о. завідувача кафедри:



Т.А. Коляда, доцент, к.е.н.

## ЗМІСТ

1. Вступ .....	4
2. Пояснювальна записка.....	5
3. Тематичний план .....	6
4. Перелік тем для самостійного опрацювання курсу .....	7
4.1. Стислий конспект або тези.....	7
4.2. Ключові слова і терміни.....	33
4.3. Перелік типових завдань (питань).....	37
5. Перелік питань для самоконтролю (тести для самоконтролю).....	44
6. Перелік питань до контрольних заходів .....	51
7. Порядок оцінювання знань. ....	55
8. Рекомендована література.....	61

## 1. ВСТУП

**Самостійна робота студента (СРС)** – це основна форма оволодіння навчальним матеріалом у вільний від обов’язкових занять.

Самостійна робота студентів в межах, визначених тематичним планом дисципліни, може включати:

- опрацювання основних тем курсу на основі прослуханого лекційного матеріалу та вивченої нормативно-правової бази;
- самостійне вивчення окремих тем та питань, що передбачені для самостійного опрацювання, відповідно до рекомендованої законодавчо - нормативної, навчально-методичної та додаткової літератури;
- підбір і опрацювання літературних джерел з метою поглибленого вивчення програмного матеріалу дисципліни;
- підготовка доповідей і виступів на семінарських заняттях, самостійний пошук додаткових інформаційно-довідкових джерел з метою посилення відповідної аргументації;
- підготовка до практичних занять, вирішення і письмове оформлення задач та інших розрахунково-аналітичних завдань;
- підготовка, написання та презентація рефератів на теми, що запропоновані для самостійного опрацювання;
- підготовка та написання курсових робіт, передбачених навчальним планом;
- підготовка, написання та презентація наукових доповідей на теми, що запропоновані в межах курсу;
- підготовка до відповідних форм поточного та підсумкового контролю (колоквиумів, тестових завдань, ректорських контрольних робіт, заліку, іспиту).

Теоретичні питання, що виносяться на самостійне вивчення, посилення на необхідну літературу та орієнтовний розподіл часу на вивчення теми.

## 2. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Самостійна робота студентів включає завдання різних типів і рівнів складності. Основними формами самостійної роботи студентів у процесі вивчення дисципліни є:

- робота над конспектами лекцій, планами семінарських занять;
- вивчення навчального матеріалу за підручниками, навчальними посібниками, робота з нормативно-правовими актами;
- робота з каталогами бібліотек з метою пошуку необхідної інформації;
- опрацювання матеріалу за першоджерелами — науковою, спеціальною, інформаційно-довідковою літературою науковими публікаціями в періодичних виданнях;
- конспектування самостійно вивченого матеріалу, підготовка доповідей, рефератів, написання курсових робіт;
- активна участь у практичних заняттях, колоквиумах;
- науково-дослідна робота під час проходження практики та ін.

Під час самостійного опрацювання кожної теми та при підготовці до семінарських занять важливе значення мають лекції. Вони дають студентам знання в обсязі, необхідному для подальшого самостійного поглибленого вивчення дисципліни, орієнтують у напрямі самостійного опрацювання кожної теми, роз'яснюють найскладніші поняття та положення. У ході лекції викладач посилається на навчальну, наукову і спеціальну літературу, а також на нормативно-правові джерела.

Ведення конспекту лекції дає можливість студенту уважно проаналізувати лекційний матеріал під час подальшого поглибленого вивчення теми та при підготовці до занять. Окремі питання, що розкриті в конспекті лекції узагальнено, та ті, що винесені на самостійне опрацювання, студент повинен опрацювати і засвоїти за рекомендованими підручниками, навчальними посібниками, законодавчо-нормативною та довідково-інформаційною літературою.

Під час роботи з цими джерелами студент повинен ознайомитися з їх змістом та відібрати необхідний для вивчення матеріал (розділи, підрозділи і т. д.). При самостійному вивченні матеріалу за підручниками, навчальними посібниками, науковою та спеціальною літературою необхідно аналізувати прочитане, порівнюючи з прослуханою та законспектованою лекцією, робити логічні висновки, позначати незрозумілі положення з метою подальшого їх з'ясування на семінарському чи практичному занятті. Тут доцільно виписувати формулювання конкретних положень та визначень іншими авторами.

Під час роботи з науковою та спеціальною літературою студент може знайти посилання на додаткові літературні джерела, не зазначені в списку рекомендованої

літератури цього навчально-методичного комплексу. Використання таких додаткових джерел для самостійного поглибленого вивчення матеріалу є важливим, а особливо під час підготовки доповідей та рефератів.

Маючи список літературних джерел, студенту необхідно звернутися до алфавітного каталогу бібліотеки та знайти в ньому каталожну картку з необхідним джерелом і бібліотечним шифром. Якщо ж студент поглиблено вивчає конкретну проблему, готує наукову доповідь, реферат чи курсову роботу і йому не вистачає матеріалу в списку рекомендованої літератури, невідомі реквізити рекомендованих літературних джерел, то необхідно звернутися до систематичного каталогу бібліотеки, в тому числі й до тематичного каталогу публікацій в періодичних виданнях.

Самостійна робота студентів сприяє поглибленню знань з дисципліни шляхом творчого пошуку вивчення запропонованої проблеми. З цією метою рекомендується вдало поєднувати теоретичний і практичний матеріал.

Під час самостійної роботи студентам доцільно активно використовувати тестові та розрахункові завдання для самоконтролю набутих знань. За результатами самостійного виконання теоретичних завдань визначається рівень засвоєння студентом основних термінів, принципів, показників, методологічних та методичних основ, на яких ґрунтується дисципліна.

### 3. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ п/п	Змістовні модулі	Кількість годин					Всього (год)
		Лекції (год)	Семін. заняття (год)	Практ заняття	Інд.-конс. робота (год.)	СРС (год)	
<b>Модуль 1= 2 залікових кредити</b>							
<b>ЗМ 1. Особливості фінансової діяльності суб'єктів підприємництва</b>							
	T1. Основи фінансової діяльності суб'єктів підприємництва	2	1	-	-	7	<b>10</b>
	T2. Особливості фінансування суб'єктів підприємництва різних форм організації бізнесу	2	1	-	-	9	<b>12</b>
	T3. Формування власного капіталу підприємства	2	2	-	-	8	<b>12</b>
	T4. Внутрішні джерела фінансування підприємства	2	2	-	-	8	<b>12</b>
	T5. Дивідендна політика підприємства	2	2	-	-	10	<b>14</b>
	<b>Всього по модулю 1</b>	<b>10</b>	<b>8</b>	<b>-</b>	<b>-</b>	<b>42</b>	<b>60</b>

<b>Форма контролю: контрольна робота (за рахунок семінарського заняття – 40хв.)</b>						
<b>Модуль 2=2 залікових кредити</b> <b>ЗМ 2. Інвестування підприємницької діяльності</b>						
Т6. Фінансування підприємства за рахунок запозичених коштів	2	2	-	-	6	<b>10</b>
Т7. Фінансова діяльність на етапі реорганізації підприємства	2	1	-	-	7	<b>10</b>
Т8. Фінансове інвестування підприємства	2	2	-	-	6	<b>10</b>
Т9. Оцінювання вартості підприємства	2	2	-	-	6	<b>10</b>
Т10. Фінансова діяльність підприємства у сфері зовнішньоекономічних відносин	2	1	-	-	7	<b>10</b>
Т11. Фінансовий контролінг на підприємстві	2	2	-	2	4	<b>10</b>
Всього по модулю 2	12	10	-	2	36	<b>60</b>
<b>Форма контролю: контрольна робота (за рахунок семінарського заняття – 40хв.)</b>						
<b>Форма підсумкового контролю – Екзамен</b>						
<b>Разом годин з курсу</b>	<b>22</b>	<b>18</b>	<b>-</b>	<b>2</b>	<b>78</b>	<b>120</b>

#### 4. Перелік тем для самостійного опрацювання курсу

##### 4.1. Стислий конспект або тези

Викладення теоретичних питань навчальної дисципліни здійснюється за такими темами:

#### Тема 1. Основи фінансової діяльності суб'єктів підприємництва

##### 1. Капітал підприємства та його економічна сутність

Однією з ключових категорій фінансів підприємств є **капітал**. Саме з його формуванням і використанням безпосередньо пов'язана фінансова діяльність суб'єктів господарювання. Тому розгляд основ фінансової діяльності підприємств слід розпочати з дослідження економічної сутності цієї категорії.

Поняття «**капітал**» є однією з найскладніших категорій фінансової науки. У вітчизняній та зарубіжній науково-практичній літературі можна зустріти багато підходів до визначення сутності капіталу.

Серед численних дефініцій капіталу можна виокремити:

- **макроекономічний підхід (з народногосподарського погляду);**
- **мікроекономічний підхід (з погляду суб'єктів господарювання)**

За трактування **капіталу як категорії фінансів підприємств** у науково-практичній літературі, як правило, розрізняють дві його форми:

- конкретний капітал (наявний капітал);
- абстрактний капітал.

*Позичковий капітал характеризує частину активів підприємства, що профінансована його кредиторів усіх видів. У балансі позичковий капітал відображається за такими розділами пасиву: II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення; III. Поточні зобов'язання і забезпечення; IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття.*

*Власний капітал – це сальдо між загальною сумою активів та позичковим капіталом.*

*Отже, капітал підприємства – це засвідчені в пасивній стороні балансу вимоги на майно, яке відображено в активах; він показує джерела фінансування придбання активів підприємства.*

## 2. Зміст та основні завдання фінансової діяльності суб'єктів підприємництва

У нормативних актах, науково-практичній літературі, безпосередньо в контексті фінансово-господарської діяльності підприємств, їх фінансової звітності оперують дефініціями «фінансова діяльність», «інвестиційна діяльність» та «операційна діяльність» суб'єктів господарювання. З метою формування каталогу функціональних завдань фінансових служб підприємства та чіткого розмежування зазначених понять розглянемо економічний зміст кожного з них.

*Інвестиційна діяльність. Згідно з П(С)БО, інвестиційна діяльність – це придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою еквівалентів грошових коштів.*

*Операційна діяльність. Це основна діяльність підприємства, пов'язана з виробництвом та реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємству і забезпечує основну частку його доходу, а також інші види діяльності, які не підпадають під категорію інвестиційної чи фінансової діяльності. До типових прикладів руху коштів у рамках операційної діяльності належать такі:*

- грошові надходження від продажу товарів, робіт, послуг;
- грошові виплати постачальникам за товари і послуги;
- грошові виплати з оплати праці;
- сплата податків.

*Фінансова діяльність. Успішна інвестиційна та операційна підприємницька діяльність можлива лише за наявності надійного фінансового фундаменту, тобто достатнього обсягу капіталу. Згідно з П(С)БО фінансова діяльність – діяльність, яка веде до змін розміру і складу власного та позичкового капіталу підприємства (який не є результатом його операційної діяльності). Отже, основний зміст фінансової діяльності (у вузькому розумінні) полягає у фінансуванні підприємства.*

*Інакше кажучи, фінансова діяльність (у широкому розумінні) включає весь комплекс функціональних завдань, здійснюваних фінансовими службами підприємства і пов'язаних з фінансуванням, інвестиційною діяльністю та фінансовим забезпеченням (обслуговуванням) операційної діяльності суб'єкта господарювання.*

## 3. Фінансова діяльність у системі функціональних завдань фінансового менеджменту підприємства

Поняття «менеджмент» характеризує процес управління на підприємстві. Він включає такі основні фази: планування, управління імплементацією, контроль. *Фінансовий менеджмент – є цілеспрямоване управління всіма грошовими потоками на підприємстві, тобто процес управління формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів суб'єкта господарювання з метою досягнення фінансово-економічних цілей підприємства.* Згідно із сучасними тенденціями в галузі



фінансової науки, *найвищою фінансово-економічною метою діяльності менеджменту є зростання вартості підприємства та доходів його власників.*

*Cash-менеджмент* включає управління залученням і використанням фінансових ресурсів (відповідно фінансування та управління активами). До основних завдань *Cash-менеджменту* належать такі: планування платоспроможності та показників ліквідності; прибуткове вкладення тимчасово вільних грошових коштів; управління дебіторською та кредиторською заборгованістю;

- управління фінансовими вкладеннями;
- управління валютними ризиками.

#### 4. Організація фінансової діяльності підприємств

Організаційна структура фінансових служб та їх місце в ієрархії підприємства значною мірою залежать від форми організації бізнесу, галузі та обсягів діяльності господарювання.

Для підприємств *малого бізнесу*, як правило, характерною є *централізація всіх управлінських функцій*, у т.ч. і функції управління фінансами на рівні керівника підприємства, який досить часто є і його власником (або співвласником). Якщо необхідно він звертається до послуг зовнішніх консультантів, аудиторів. Бухгалтерську роботу на таких підприємствах досить часто виконує бухгалтер-сумісник.

На *середніх за величиною підприємствах відповідальність за управління фінансами*, як правило, покладається на *головного бухгалтера*, який підбирається таким чином, щоб його рівень кваліфікації дозволяв виконувати функції фінансового менеджера. Принципові рішення щодо управління фінансами на таких підприємствах приймаються за узгодженістю між головним бухгалтером і директором.

На *великих підприємствах прийняття рішень у галузі управління фінансами є компетенцією фінансового директора*, якому підпорядковані всі фінансово-економічні служби підприємства. Місце фінансових служб у структурі підприємства та їх функціональні компетенції залежать від *типу організаційної структури*, яка запроваджена на підприємстві. Розрізняють *функціональну, дивізійну та матричну* організаційні структури.

#### 5. Форми фінансування підприємств

Основне завдання фінансової діяльності підприємств полягає в мобілізації капіталу для фінансування їх операційної та інвестиційної діяльності. Термін *«фінансування» характеризує всі заходи, спрямовані на покриття потреби підприємства в капіталі, які включають мобілізацію фінансових ресурсів (грошових коштів, їх еквівалентів та майнових активів), їх повернення, а також відносини між підприємством та капіталовкладцями, які з цього впливають (платіжні відносини, контроль та забезпечення).*

Перш ніж перейти до вивчення механізмів залучення фінансових ресурсів суб'єктами господарювання, розглянемо основні форми фінансування. Їх здебільшого класифікують за такими критеріями:

- а) залежно від цілей фінансування:** фінансування при заснуванні підприємства, на розширення діяльності, рефінансування, санаційне фінансування.
- б) за джерелами надходження капіталу:** зовнішнє, внутрішнє.
- в) за правовим статусом капіталодавців (інвесторів) щодо підприємства:** власний капітал, залучений капітал.

#### 6. Теорії фінансування підприємств

**Класична теорія фінансування.** Згідно з класичним підходом *процес формування фінансових ресурсів підприємства слід розглядати як «допоміжну функцію другого порядку», яка повинна забезпечити підприємство необхідним капіталом для здійснення інвестицій з метою підвищення ефективності виробничої діяльності.* В рамках класичної теорії виокремлюють дві основні концепції:

- *теорія інвестування;*

- теорія фінансування.

**Неокласична теорія (теорема іррелевантності).** *Неокласична теорія управління фінансами підприємств досліджує процеси, що відбуваються на ринку капіталів, і побудована на гіпотезі досконалого ринку.* Як вихідний пункт сучасної неокласичної теорії фінансів підприємств можна розглядати дискусії кінця 50-х років навколо такої проблеми, як **оптимізація структури капіталу підприємства.** В основі цих дискусій – питання впливу рівня заборгованості на вартість залучення фінансових інвестицій (капіталу).

**Теорія оптимізації портфеля інвестицій ( автор Г. Марковіц).** Сутність її полягає в тому, що *вкладення заданого обсягу інвестиційного капіталу в один об'єкт інвестицій є ризикованішим, ніж інвестування цієї ж суми в різні об'єкти (диверсифікація).*

**Модель оцінки дохідності капітальних активів (CAPM).** *Модель CAPM характеризує процес формування ринкової ціни окремих цінних паперів (інших об'єктів реальних і фінансових інвестицій) за умов досконалого ринку капіталів та з урахуванням систематичного ризику, який не підлягає диверсифікації.*

**Неоінституційна теорія фінансування.** На відміну від неокласичної, *неоінституційна теорія фінансування досліджує діяльність окремих інституцій та фінансові відносини, які виникають між ними, у комплексі та взаємозв'язку.* Головна мета неоінституційної теорії – узгодити фінансові відносини та умови відповідних договорів таким чином. Щоб забезпечити баланс інтересів принципала та агента.

**Концепція максимізації вартості капіталу власників.** Згідно з цією концепцією *діяльність менеджменту підприємства в цілому і фінансового менеджменту зокрема оцінюється за критерієм максимізації капіталу, який належить власникам.*

## **Тема 2. Особливості фінансування суб'єктів підприємництва різних форм організації бізнесу**

### **1. Класифікація організаційно-правових форм ведення бізнесу**

Для практики господарювання в ринкових умовах, кваліфікованого управління підприємствами виключно важливим є їх чітка і повна класифікація за певними ознаками. Класифікація організаційно-правових форм ведення бізнесу в Україні здійснюється у відповідності з Господарським кодексом за двома напрямками:

- 1) залежно від форми власності - *приватні, колективні і державні підприємства, змішані;*
- 2) залежно від організаційної форми ведення бізнесу – *юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності без створення юридичної особи, об'єднання.*

Організаційна форма бізнесу передбачає участь у підприємницькій діяльності не тільки окремих суб'єктів – юридичних і фізичних осіб, але і їх об'єднань: *асоціацій, корпорацій, консорціумів, концернів, промислово-фінансових груп, асоційованих підприємств, холдингових компаній.*

### **2. Фінансова діяльність без створення юридичної особи**

Господарським кодексом України передбачено, що громадяни України, іноземці та особи без громадянства (фізичні особи) мають право проводити підприємницьку діяльність за умови державної реєстрації їх як суб'єктів підприємницької діяльності (СПД) без створення юридичної особи. СПД – фізична особа - може проводити підприємницьку діяльність як *приватний підприємець* або шляхом укладення *договору про спільну діяльність.* Особливості фінансової діяльності таких суб'єктів господарювання можна виділити за трьома напрямками: *фінансове забезпечення діяльності, рівень відповідальності за свої зобов'язання та оподаткування.*

**Фінансове забезпечення підприємницької діяльності.** До джерел формування майна суб'єктів господарювання відносять грошові та матеріальні внески, доходи від реалізації продукції, робіт, послуг, доходи від цінних паперів, капітальні вкладення і дотації з бюджетів, надходження від продажу (здачі в оренду) майнових об'єктів (комплексів), що належать їм, придбання майна інших суб'єктів, кредити банків та інших

кредиторів, безоплатні та благодійні внески, пожертвування організацій і громадян, інші джерела, не заборонені законом.

**Рівень відповідальності за зобов'язання.** Громадянин-підприємець *відповідає за своїми зобов'язаннями усім своїм майном*, на яке може бути звернено стягнення.

### 3. Особливості фінансової діяльності приватних підприємств

Утворення *приватного підприємства* та його діяльність регламентується Господарським кодексом. Приватне підприємство – це юридична особа, заснована на власності окремого громадянина (в т. ч. нерезидента) з правом найму робочої сили. Фізична особа – засновник приватного підприємства є власником 100 % капіталу такого підприємства, включаючи право на управління та отримання відповідної частки прибутку у вигляді дивідендів. Якщо власників підприємства буде двоє і більше, то воно належатиме до колективної форми власності, а отже, його діяльність регламентуватиметься законодавством про господарські товариства чи іншими відповідними нормативними актами. Приватне підприємство повинно мати статут, власну печатку; складати самостійний баланс, відкривати поточний рахунок у банку, тобто мати всі атрибути юридичної особи.

### 4. Особливості фінансової діяльності ТОВ

*Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ)* так само, як і акціонерне товариство, відноситься до господарських товариств, має статутний капітал, поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами. Максимальна кількість учасників товариства з обмеженою відповідальністю може досягати 100 осіб. Учасники товариства несуть відповідальність в межах їх вкладів. Учасники товариства, які не повністю внесли вклади, несуть солідарну відповідальність за його зобов'язаннями у межах вартості невнесеної частини вкладу кожного з учасників.

Установчі документи товариства з обмеженою відповідальністю, крім загальних відомостей, повинні також містити відомості про розмір часток кожного з учасників, розмір, склад та порядок внесення ними вкладів, розмір і порядок формування резервного фонду, порядок передання (переходу) часток у статутному капіталі.

Зміни вартості майна, внесеного як вклад, та додаткові внески учасників не впливають на розмір їх частки у статутному капіталі, вказаної в установчих документах товариства, якщо інше не передбачено установчими документами. Статутний капітал товариства з обмеженою відповідальністю підлягає сплаті учасниками товариства до закінчення першого року з дня державної реєстрації товариства.

### 5. Особливості фінансової діяльності АТ

*Акціонерним* визнається товариство, яке має статутний (складений) капітал, поділений на визначену кількість акцій рівної номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства. Акціонери відповідають за зобов'язаннями товариства тільки в межах належних їм акцій.

У випадках, передбачених статутом, акціонери, які не повністю оплатили акції, несуть відповідальність за зобов'язаннями товариства також у межах несплаченої суми. Загальна номінальна вартість випущених акцій становить *статутний (складений) капітал* акціонерного товариства, який не може бути *менше суми, еквівалентної 1250 мінімальним заробітним платам*, виходячи із ставки мінімальної заробітної плати, діючої на момент створення акціонерного товариства.

До акціонерних товариств належать: *публічне* акціонерне товариство, акції якого можуть розповсюджуватися шляхом відкритої підписки та купівлі-продажу на біржах; *приватне* акціонерне товариство, акції якого розподіляються між засновниками і не можуть розповсюджуватися шляхом підписки, купуватися та продаватися на біржі.

Засновниками акціонерного товариства можуть бути юридичні особи та громадяни. Для створення акціонерного товариства засновники повинні зробити повідомлення про намір створити акціонерне товариство, здійснити підписку на акції, провести установчі збори і державну реєстрацію акціонерного товариства.

## **6. Особливості фінансової діяльності повних і командитних товариств**

*Повним* визнається таке товариство, всі учасники якого займаються спільною підприємницькою діяльністю і несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном. Особа може бути учасником тільки одного повного товариства. Засновницький договір про повне товариство, крім загальних умов, повинен визначати розмір частки кожного з учасників, розмір, склад та порядок внесення вкладів, форму їх участі у справах товариства.

Ведення справ повного товариства здійснюється за загальною згодою всіх учасників. Ведення справ товариства може здійснюватися або всіма учасниками, або одним чи кількома з них, які виступають від імені товариства. В останньому випадку обсяг повноважень учасників визначається дорученням, яке повинно бути підписано рештою учасників товариства. Якщо в засновницькому договорі визначаються декілька учасників, які наділяються повноваженнями на ведення справ товариства, то передбачається, що кожен з них може діяти від імені товариства самостійно. В засновницькому договорі може бути відзначено, що такі учасники мають право вчиняти відповідні дії лише спільно.

*Командитним* товариством визнається товариство, в якому разом з одним або більше учасниками, які здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть відповідальність за зобов'язаннями товариства всім своїм майном, є один або більше учасників, відповідальність яких обмежується вкладом у майні товариства (вкладників), та які не беруть участі в діяльності товариства. Якщо у командитному товаристві беруть участь два або більше учасників з повною відповідальністю, вони несуть солідарну відповідальність за боргами товариства. Особа може бути повним учасником тільки в одному командитному товаристві. Повний учасник командитного товариства не може бути учасником повного товариства. Повний учасник командитного товариства не може бути вкладником цього самого товариства.

## **7. Фінансова діяльність кооперативів**

*Кооператив* – юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами на засадах добровільного членства та об'єднання майнових пайових внесків для спільної виробничої діяльності та обслуговування переважно членів кооперативу. В Україні кількість членів кооперативу залежить від його виду та галузі діяльності. Засновниками (членами) виробничого кооперативу можуть бути громадяни, іноземці та особи без громадянства. *Чисельність* членів виробничого кооперативу не може бути меншою, ніж *три особи*.

Член кооперативу робить *вступний* та *пайовий* внески, а рішення правління (голови) кооперативу про прийняття у члени кооперативу підлягає затвердженню загальними зборами.

*Кооперативні виплати* – частина доходу виробничого кооперативу, що розподіляється між членами кооперативу з урахуванням їх трудової та іншої участі в діяльності кооперативу.

## **8. Фінансова діяльність підприємств з іноземними інвестиціями**

*Підприємство з іноземними інвестиціями* – підприємство будь-якої організаційно-правової форми, створене відповідно до законодавства України, іноземна інвестиція в статутному капіталі якого, за його наявності, становить не менше 10 %. Рівень відповідальності іноземних інвесторів за боргами підприємства з іноземними

інвестиціями залежить від особливостей обраної організаційно-правової форми. Зазначені підприємства можуть утворюватися в результаті: часткової участі у підприємствах, що створюються спільно з українськими юридичними і фізичними особами; придбання корпоративних прав діючих підприємств; створення підприємств, що повністю належать іноземним інвесторам, філій та інших відокремлених підрозділів іноземних юридичних осіб або придбання у власність діючих підприємств повністю.

## **9. Фінансова діяльність державних і казенних підприємств**

Згідно із законодавством України управління майном, що є у загальнодержавній власності, покладено на міністерства та інші підвідомчі Кабінету Міністрів України органи державної виконавчої влади. Міністерства та інші відповідні органи виконують такі функції, що прямо чи опосередковано стосуються організації фінансової діяльності *державних підприємств*:

- приймають рішення про створення, реорганізацію, ліквідацію підприємств, установ і організацій, заснованих на загальнодержавній власності;
- затверджують статuti (положення) підприємств, контролюють їх дотримання та приймають рішення у зв'язку з порушенням статутів (положень);
- укладають і розривають контракти з керівниками підприємств;
- здійснюють контроль за ефективністю використання і збереженням закріпленого за підприємством державного майна;
- дають згоду Фонду державного майна України на створення спільних підприємств будь-яких організаційно-правових форм, до статутного фонду яких передається майно, що є загальнодержавною власністю;
- готують, разом з відповідними місцевими Радами народних депутатів, висновки та пропозиції Кабінету Міністрів України щодо розмежування державного майна між загальнодержавною і комунальною власністю.

На *казенне підприємство*, за рішенням Кабінету Міністрів України, може бути перетворене державне підприємство, яке відповідно до законодавства України не підлягає приватизації. Рішення про перетворення державного підприємства на казенне приймається за наявності однієї з таких умов:

- підприємство провадить виробничу або іншу діяльність, яка, відповідно до законодавства, може здійснюватись тільки державним підприємством;
- головним споживачем продукції підприємства (більша ніж 50 %) є держава;
- підприємство є суб'єктом природних монополій. Управління казенним підприємством здійснюють органи, уповноважені управляти відповідним державним майном. Органами управління казенними підприємствами є міністерства та інші центральні органи виконавчої влади.

## **Тема 3. Формування власного капіталу підприємства**

### **1. Власний капітал підприємства, його функції та складові**

Власний капітал показує частку майна підприємства, яка фінансується за рахунок коштів власників і власних засобів підприємства. *Власний капітал – це підсумок першого розділу пасиву балансу, тобто перевищення вартості активів підприємства над його зобов'язаннями.* Його основні складові:

- зареєстрований капітал (статутний капітал, пайовий капітал);
- капітал у дооцінках;
- додатковий капітал;
- резервний капітал;
- нерозподілений прибуток;
- неоплачений та вилучений капітал.

Відомості про розміри статутного і резервного капіталу містяться у статуті підприємства.

## 2. Статутний капітал і корпоративні права підприємства

**Корпоративні права** – це права власності на частку (пай) у СК юридичної особи, включаючи права на управління, отримання відповідної частки прибутку такої юридичної особи, а також частки активів у разі її ліквідації. **Емітентом корпоративних прав** може бути держава в особі уповноваженого органу або юридична особа, яка від свого імені розміщує корпоративні права і зобов'язується виконувати обов'язки, що випливають з умов їх випуску.

**Номінальна вартість акцій (часток)** – це та вартість, яка відображається в сертифікаті акцій (чи у свідоцтві учасника) та в умовах їх випуску і береться до уваги при визначенні кількості голосів на зборах та реалізації інших прав власників.

Акції можуть бути **іменні** та на **пред'явника, прості і привілейовані**. Громадяни вправі бути власниками, як правило, *іменних* акцій. Обіг іменної акції фіксується у книзі реєстрації акцій, що ведеться товариством. По акціях на *пред'явника* у книзі реєструється їх загальна кількість. **В Україні функціонують виключно іменні акції.**

**Проста акція** надає акціонеру однакову сукупність прав, зокрема право голосу на загальних зборах товариства, а розмір дивіденду буде залежати від суми прибутку, який йде на розподіл дивідендів по простим акціям. *Прості акції товариства не підлягають конвертації у привілейовані акції* або інші цінні папери акціонерного товариства.

**Привілейовані акції** дають власникові переважне право на одержання дивідендів, а також на пріоритетну участь у розподілі майна АТ у разі його ліквідації. Власники привілейованих акцій *не мають права брати участь в управлінні АТ*, якщо інше не передбачено його статутом. Преференції, які надаються власникам привілейованих акцій, визначаються в статуті товариства, зокрема це можуть бути *переваги при розподілі прибутку та виплаті дивідендів, переваги при розподілі ліквідаційної виручки* та ін.

Розрізняють такі **категорії привілейованих акцій**:

1. Привілейовані акції з фіксованими дивідендами.
2. Привілейовані акції з мінімальним фіксованим дивідендом та додатковими бонусами.
3. Кумулятивні привілейовані акції

**Форми випуску акцій:** *документарна або бездокументарна.*

**Балансовий і ринковий курси акцій.** **Балансовий (розрахунковий)** курси корпоративних прав характеризує структуру власного капіталу підприємства. Він показує величину чистих активів, які припадають на одну акцію (частку, пай) і дорівнює вираженому в процентах відношенню між власним капіталом (ВК) і статутним капіталом (СК).

$$\text{Балансовий курс (БК)} = \text{ВК} : \text{СК} \times 100\%$$

**Ринковий курс акцій** – це вартість, за якою акції можуть купуватися і продаватися на біржах, позабіржових торговельно-інформаційних системах та позабіржовому ринку.

**Біржове замовлення** – визначений правилами біржі письмовий (на спеціальному бланку) або усний спосіб оголошення брокером (дилером) відкритої пропозиції на купівлю чи продаж цінних паперів, який є достатньою підставою для котирування та (або) прийняття біржової угоди до виконання.

**Ринковий курс корпоративних прав підприємства майже ніколи не збігається з балансовим курсом.**

Окрім балансового та ринкового курсу акцій, у науково-практичній літературі досить часто можна зустріти показник курсу акцій, визначений на основі розрахунку їх **капіталізованої вартості**. Зазначений курс розраховується як виражене у процентах

відношення між капіталізованою вартістю (КВ) підприємства до його статутного капіталу (СК):

$$\text{Курс за капіталізованою вартістю (ККВ)} = \text{КВ} : \text{СК} \times 100\%;$$

$$\text{КВ} = \text{ЧП} : r,$$

де  $r = p/100\%$ ;  $p$  – ставка капіталізації; ЧП – чистий прибуток підприємства.

### 3. Резервний капітал підприємства, його види та джерела формування

Резервний капітал підприємства можна розглядати в *широкому та вузькому розумінні*. У *широкому розумінні* до резервного капіталу належать усі складові капіталу, призначені для покриття можливих у майбутньому непередбачених збитків і втрат. У *вузькому розумінні* з резервним капіталом ідентифікується капітал, який формується за рахунок відрахувань з чистого прибутку і відображений за статтею балансу «Резервний капітал».

Резерви підприємства прийнято класифікувати за такими ознаками: *джерела формування, спосіб відображення у звітності, обов'язковість створення*.

**Резервний капітал (у вузькому розумінні)** – це сума резервів, сформованих за рахунок чистого прибутку в розмірах, установлених засновницькими документами підприємства та нормативними актами. Резервний капітал може використовуватись на такі основні цілі:

- покриття збитків суб'єкта господарювання;
- виплата боргів у разі ліквідації підприємства;
- виплата дивідендів (якщо величина резервів перевищує мінімально допустимий рівень);
- інші цілі, передбачені законодавством чи засновницькими документами.

До формування мінімально необхідного розміру резервів їх можна використовувати лише для покриття збитків.

До так званих **капітальних резервів**, тобто резервів, які створюються за рахунок капіталу власників (чи інших осіб), належить *додатковий капітал*. Джерелом формування зазначених резервів не є господарська діяльність підприємства.

**Додатковий капітал** відображає:

- емісійний дохід (сума, на яку вартість реалізації випущених акцій перевищує їх номінальну);
- вартість безкоштовно отриманих необоротних активів;
- суму вкладеного засновниками капіталу понад статутний;
- накопичені курсові різниці, які відображають у власному капіталі;
- інші складові додаткового капіталу.

### 4. Збільшення статутного капіталу підприємства

Основні цілі збільшення СК підприємства:

- збільшення частки капіталу, в межах якої власники підприємства відповідають за його зобов'язаннями перед кредиторами;
- мобілізація фінансових ресурсів для реалізації інвестиційних проектів, планів санації, модернізації існуючих потужностей, переобладнання чи розширення виробництва;
- поліпшення ліквідності та платоспроможності підприємства;
- акумуляція фінансового капіталу для придбання корпоративних прав інших підприємств.

Статутний капітал ТОВ можна збільшувати шляхом здійснення **додаткових внесків чи реінвестування прибутку**. При збільшенні СК товариства слід враховувати те, що, викупивши додаткову частку, новий учасник стає співвласником раніше створених підприємством резервів. Саме тому, *окрім номінальної вартості частки, учасник повинен сплатити ажсію, яке відповідає належному на цю частку еквіваленту раніше сформованих резервів*.

### Методи збільшення статутного капіталу АТ:

- 1) збільшення кількості акцій існуючої номінальної вартості (розміщення додаткових акцій існуючої номінальної вартості);
- 2) збільшення номінальної вартості акцій (без залучення додаткових внесків);

Розрахункова ціна переважного права визначається за такою формулою:

$$П = (Кб - Ке) : (С+1),$$

де П – грошова оцінка переважного права на купівлю нових акцій;

Кб – ринковий (біржовий) курс акцій;

Ке – курс емісії нових акцій;

С – співвідношення, з яким робиться емісія.

$$С = СК1 : (СК2 - СК1),$$

де СК1, СК2 – відповідно розмір СК підприємства до і після його збільшення.

Якщо С = 2:1, то це означає, що, володіючи двома акціями на момент прийняття рішення про збільшення статутного капіталу, можна придбати одну акцію нової емісії.

В Україні практичний механізм реалізації переважних прав до кінця не врегульований, що дає можливість без особливих труднощів, за допомогою додаткової емісії акцій (часток), змінити власника контрольного пакета та перебрати контроль над підприємством.

### 5. Зменшення статутного капіталу підприємства

До основних цілей зменшення статутного капіталу слід віднести такі:

- підтримання курсу корпоративних прав, якщо він падає (зменшення СК здійснюється для зрівноваження (або перевищення) номінальної вартості акцій (часток) з їх ринковою ціною);
- одержання санаційного прибутку, який спрямовується на покриття балансових збитків;
- концентрація статутного капіталу в руках найактивніших власників;
- зменшення високого рівня капіталізації підприємства (зменшення капіталу при цьому є складовою обраної підприємством дивідендної політики чи політики диверсифікації інвесторів);
- зменшення надлишку ліквідності (якщо чистий грошовий потік перевищує інвестиційні можливості підприємства, то доцільно спрямувати вільні кошти на повернення внесків власників з тим, щоб вони могли вкласти отримані кошти в інші інвестиційні проекти);
- вихід окремих учасників зі складу товариства (у ТОВ).

**Зменшення статутного капіталу ТОВ.** Зменшення СК ТОВ може здійснюватися двома основними способами:

- 1) в результаті виходу одного або кількох учасників зі складу товариства;
- 2) на основі зменшення частки у статутному капіталі всіх чи окремих учасників.

Згідно із Законом України «Про господарські товариства» при виході учасника з ТОВ йому виплачується вартість частини майна товариства, пропорційна його частці у СК. *Зменшення статутного капіталу за наявності заперечень будь-кого з кредиторів товариства не допускається.*

**Зменшення статутного капіталу АТ.** Зменшення СК АТ може відбуватися за такими способами: 1) зменшення номінальної вартості акцій; 2) зменшення кількості акцій існуючої номінальної вартості шляхом анулювання раніше викуплених товариством акцій.

Після прийняття рішення про зменшення СК АТ виконавчий орган протягом 30 днів має письмово повідомити кожного кредитора, вимоги якого до АТ не забезпечені заставою, гарантією чи порукою, про таке рішення. Зменшення АТ СК нижче встановленого законом розміру має наслідком *ліквідацію товариства.*

## Тема 4. Внутрішні джерела фінансування підприємства

### 1. Приховане самофінансування



Основним внутрішнім джерелом фінансування є *самофінансування*, пов'язане з рефінансуванням (тезаврацією) прибутку у *відкритій чи прихованій формі*. У світовій економічній літературі, залежно від способу відображення прибутку в звітності, зокрема в балансі, виокремлюють: *приховане самофінансування; відкрите самофінансування (тезаврація прибутку)*.

Приховування прибутку здійснюється (у розумінні західних фахівців) у результаті формування *прихованих резервів*. Оскільки приховані резерви проявляються лише при їх ліквідації, приховане самофінансування здійснюється за рахунок прибутку до оподаткування. Отже, відбувається відстрочка сплати податків і виплати дивідендів.

*Приховані резерви* – це частина власного капіталу підприємства, яка жодним чином не відображена в його балансі, отже, обсяг власного капіталу в результаті формування прихованих резервів буде меншим, ніж це є насправді.

Є два способи формування прихованих резервів у балансі:

- 1) *недооцінка активів* (передчасне списання окремих активів, застосування прискореної амортизації, незастосування індексації тощо);
- 2) *переоцінка зобов'язань* (наприклад, за статтями «Забезпечення наступних витрат і платежів», «Поточні зобов'язання із внутрішніх розрахунків» тощо).

## 2. Відкрите самофінансування – тезаврація прибутку

*Тезаврація прибутку* – це спрямування його на формування власного капіталу підприємства з метою фінансування інвестиційної та операційної діяльності. Збільшення власного капіталу в результаті тезаврації прибутку підприємства позначається також як *відкрите самофінансування*. Інформація про це наводиться в офіційній звітності. Для визначення рівня самофінансування розраховують коефіцієнт самофінансування:

**Ксф = Тезаврований прибуток : Чистий прибуток**

Тезаврований прибуток відображається в балансі за такими позиціями: у пасиві за статтями: нерозподілений прибуток; резервний капітал; статутний капітал. При тезаврації прибутку, як правило, підвищується курс корпоративних прав підприємства; в активі він може бути спрямований на фінансування будь-яких майнових об'єктів: оборотних і необоротних; короткострокових і довгострокових.

## 3. Збільшення статутного капіталу без залучення додаткових внесків

*Збільшення СК* підприємства без залучення додаткових внесків власників здійснюється шляхом підвищення номінальної вартості акцій або на основі безплатного розміщення серед держателів додаткових корпоративних прав (акцій) пропорційно до належної кожному власнику частки статутного капіталу. При цьому використовуються такі основні джерела:

1. Чистий прибуток звітного періоду;
2. Додатковий вкладений капітал або інший додатковий капітал у межах суми дооцінки необоротних активів;
3. Прибуток, тезаврований у попередніх періодах (резервний капітал чи нерозподілений прибуток минулих років).

## 4. Забезпечення наступних витрат і платежів

До внутрішніх джерел фінансування належать також створювані з власної ініціативи підприємств *забезпечення (резерви) для відшкодування майбутніх витрат, збитків, зобов'язань, величина яких є невизначеною*. У складі забезпечень наступних витрат і платежів (розділ 2 пасиву балансу) відображаються нараховані у звітному періоді майбутні витрати і платежі, величина яких може бути визначена тільки на основі прогнозних оцінок, а також залишки коштів цільового фінансування і цільових надходжень.

Забезпечення наступних витрат і платежів можна розглядати як один із інструментів прихованого самофінансування. *За своїми характеристиками забезпечення можна трактувати як позичковий капітал підприємства з невизначеними строками та сумами погашення.*

*До основних видів забезпечень*, які можуть створюватися на підприємствах, належать такі:

- забезпечення виплат персоналу;
- додаткове пенсійне забезпечення;
- виконання гарантійних зобов'язань;
- реструктуризація;
- виконання зобов'язань за ризиковими (обтяжливими) контрактами тощо.

## **5. Чистий грошовий потік Cash-flow та його показники**

Чистий рух грошових коштів у результаті *операційної діяльності* прийнято позначати як **операційний Cash-flow**, чистий рух коштів від *інвестиційної діяльності* – як **інвестиційний Cash-flow**. Різниця між вхідними та вихідними потоками в рамках *фінансової діяльності* (у вузькому розумінні) - **Cash-flow від фінансової діяльності**. Чистий **Cash-flow** (рух грошових коштів) по підприємству за звітний період розраховується як арифметична сума **Cash-flow від усіх видів діяльності**. Він дорівнюватиме приросту грошових коштів та їх еквівалентів за означений період.

Основою розрахунку загального **Cash-flow** є **операційний Cash-flow**, який характеризує величину чистих грошових потоків, що утворюється в результаті операційної діяльності, тобто частину виручки від реалізації, яка залишається в розпорядженні підприємства в певному періоді після здійснення всіх грошових видатків операційного характеру. Базу для визначення *Cash-flow* від операційної діяльності утворюють дані звіту про фінансові результати (про прибутки і збитки) та баланс підприємства. Серед економістів до цього часу немає єдності щодо методології визначення *Cash-flow*.

**Класичний спосіб розрахунку операційного Cash-flow** полягає в тому. *Що до чистого прибутку підприємства (після оподаткування) за визначений період додаються амортизаційні відрахування, нараховані у цьому самому періоді, та приріст забезпечень.*

На практиці поширення набули два основні методи розрахунку **Cash-flow** від операційної діяльності.

1. **Прямий метод**, при використанні якого чистий грошовий потік (**Cash-flow**) від операційної діяльності розраховується як різниця між вхідними та вихідними грошовими потоками, що мають безпосереднє відношення до операційної діяльності підприємства.

2. **Непрямий метод**. Вихідною величиною при використанні цього методу є фінансові результати від операційної діяльності. Здійснюється зворотний до прямого методу розрахунок: операційні прибутки (збитки) коригуються на статті доходів (зменшуються) і витрат (збільшуються), які не впливають на обсяг грошових засобів (амортизація, забезпечення наступних витрат і платежів), а також на суму змін в оборотних активах та поточних зобов'язань, що пов'язані з рухом коштів у рамках операційної діяльності та сплатою процентів за користування позичками.

## **Тема 5. Дивідендна політика підприємства**

### **1. Сутність, теорії, фактори та інструменти проведення дивідендної політики**

Одним з важливих завдань фінансового менеджменту є формування та реалізація політики підприємства в галузі виплати дивідендів.

*Дивіденди – частина чистого прибутку, розподілена між учасниками (власниками) відповідно до частки їх участі у статутному капіталі підприємства.*

*Дивідендна політика* – це набір цілей і завдань, які ставить перед собою керівництво підприємства у галузі виплати дивідендів, а також сукупність методів і засобів їх досягнення.

*Оптимізація дивідендної політики* – це оптимізація співвідношення між прибутком, що виплачується у вигляді дивідендів, і тим, який реінвестується з метою максимізації доходів власників.

**Теорії дивідендної політики:**

**1. Теза щодо «іррелевантності» (нейтральності) дивідендної політики.** Ф. Модільяні, М. Міллер, Ф. Блек відстоюють позицію, що між сумою сплачених дивідендів і ринковим курсом акцій не існує зв'язку, оскільки курс акцій визначається нинішніми та майбутніми доходами підприємства, а також потенціалом його зростання.

**2. Теза про пріоритетність дивідендів.** Як свідчить біржова статистика, факт виплати дивідендів усе ж таки впливає на вартість корпоративних прав. Це зумовлено тим, що ряд інвесторів, зокрема дрібні акціонери, віддають перевагу реальним дивідендам порівняно з майбутніми доходами від зміни курсу, *синиця в руках, ніж журавель у небі*». На цьому припущенні ґрунтується американська модель оптимізації дивідендної політики. Згідно з цим підходом, найвідомішими прихильниками якого є Дж. Лінтнер та М. Гордон, актуальний курс акцій визначається теперішньою вартістю очікуваних доходів на ці акції, які включають усі майбутні дивіденди, а також очікувану виручку від реалізації акцій.

**3. Концепція мінімізації податкових платежів.** Поряд з власниками корпоративних прав, котрі віддають перевагу стабільним дивідендам, є група інвесторів, які при прийнятті своїх рішень виходять насамперед з критерію мінімізації податкових платежів.

**Фактори дивідендної політики.**

фактори впливу на неї. До основних з таких факторів належать:

1. Стадія життєвого циклу підприємства.
2. Наявність у підприємства прибуткових інвестиційних проектів.
3. Альтернативні джерела капіталу.
4. Обмеження законодавством, статутом чи угодами підприємства можуть бути встановлені певні обмеження на виплату дивідендів.
5. Преференції найважливіших груп власник.
6. Податкові наслідки.
7. Рівень процентних ставок на ринку капіталів.

**Інструменти дивідендної політики.** У процесі реалізації обраного типу дивідендної політики підприємства вдаються до специфічних прийомів. Такими прийомами є:

- збільшення статутного капіталу та виплата дивідендів акціями;
- подрібнення акцій (спліт);
- викуп АТ акцій власної емісії (або зменшення номіналу);
- формування резервів виплати дивідендів.

## 2. Порядок і методи нарахування дивідендів та форми їх виплати

Рішення про виплату дивідендів та їх розмір за корпоративними правами кожної категорії приймають власники (загальні збори власників) підприємства за рекомендацією наглядової ради и пропозицією виконавчих органів. Порядок повідомлення власників корпоративних прав про виплату дивідендів регламентується статутом товариства. Як правило, підприємства дають відповідне оголошення у заздалегідь визначених друкованих засобах масової інформації.

Нарахування дивідендів може здійснюватися шляхом застосування визначеного процента до номінального капіталу, який належить окремим власникам корпоративних прав, тобто:  $D = \% \times K_n$ , де  $K_n$  - капітал номінальний;

Величина цього процента розраховується як відношення чистого прибутку (іншого джерела), який спрямовується на виплату дивідендів до обсягу статутного капіталу.

$$\% = \frac{\text{ЧП}}{\text{СК}}$$

В акціонерних товариствах *дивіденди на одну акцію розраховуються діленням загальної суми оголошених дивідендів на кількість простих акцій, за якими виплачуються дивіденди*. За корпоративними правами однієї категорії виплачуються дивіденди однакового розміру.

**Форми виплати дивідендів.** Складовою дивідендної політики підприємства є вибір найприйнятнішої для всіх зацікавлених сторін *форми виплати* дивідендів. Загалом дивіденди можуть виплачуватися в таких формах: *грошова, не грошова, змішана, приховані дивіденди*.

**Методи нарахування дивідендів.** Враховуючи фактори впливу на дивідендну політику і теоретичні концепції у цій галузі, в практиці використовуються такі основні підходи (методи) нарахування та виплати дивідендів: залишковий метод і стратегія припинення дивідендних виплат; метод стабільних дивідендів; метод гнучкої дивідендної політики; метод стійкого приросту дивідендів; метод стабільної та бонусної частини.

### 3. Оподаткування дивідендів

Відповідно до пп. 164.2.8 п. 164.2 ст. 164 Податкового кодексу до складу **загального місячного (річного) оподатковуваного доходу фізичних осіб** включається, зокрема, дохід у вигляді **дивідендів** (крім дивідендів, визначених у пп. 165.1.18 п. 165.1 ст. 165 ПКУ).

п.165.1 ст.165. **До загального місячного (річного) оподатковуваного доходу фізичних осіб не включаються доходи:** пп. 165.1.18 . **Дивіденди**, які нараховуються на користь фізичної особи у вигляді **акцій (часток, паїв)**, емітованих юридичною особою – резидентом, що нараховує такі дивіденди, за умови, що таке нарахування жодним чином не змінює пропорцій (часток) участі всіх акціонерів (власників) у СК емітента, та в результаті якого збільшується СК емітента на сукупну номінальну вартість нарахованих дивідендів.

Оподаткування дивідендів регулюється п. 170.5 ст. 170 Податкового кодексу. Згідно з пп. 170.5.3 цього пункту дивіденди, нараховані фізичній особі емітентом корпоративних прав – резидентом, що є юридичною особою, **оподатковуються за ставкою 5%, крім дивідендів на користь фізичних осіб (у т.ч. нерезидентів) за акціями або іншими корпоративними правами, які мають статус привілейованих або інший статус, що передбачає виплату фіксованого розміру дивідендів чи суми, яка є більшою за суму виплат, розраховану на будь-яку іншу акцію (корпоративне право), які прирівнюються до виплати заробітної плати з відповідним оподаткуванням (тобто за ставкою 15% - якщо загальна сума отриманих фізичною особою у звітному податковому місяці доходів не перевищує десятикратний розмір мінімальної зарплати, встановленої законом на 1 січня звітного податкового року – і 17%, якщо перевищує).**

### 4. Ефективність дивідендної політики

Ефективність дивідендної політики оцінити надзвичайно складно. Очевидно, ефективною буде така політики, за якої забезпечується мінімізація принципал-агент-конфлікту між окремими власниками, власниками, кредиторами та менеджментом підприємства. Зрозуміло, що уникнути таких конфліктів можна за максимізації доходів власників за відсутності обмежень з боку кредиторів. Як уже зазначалося, ці доходи можуть бути у формі підвищення курсової вартості та (або) дивідендів. Висновки щодо ефективності дивідендної політики можна зробити на основі аналізу показників прибутковості корпоративних прав, від значення яких залежать обидві складові доходів власників.

До таких показників можна віднести:

1. *Чистий прибуток, що припадає на одну просту акцію*: розраховується діленням суми чистого прибутку, який належить власникам простих акцій, на кількість простих акцій.
2. *Дивіденди на одну просту акцію*: розраховується діленням суми оголошених дивідендів на кількість простих акцій, за якими сплачуються дивіденди.
3. *Коефіцієнт цінності акції*: розраховується діленням ринкової ціни однієї акції на дивіденд на одну просту акцію.
4. *Рентабельність акції* – виражений у процентах показник, який є обернено пропорційним до коефіцієнта цінності акцій.
5. *Коефіцієнт дивідендних виплат*: відношення маси дивіденду до суми чистого прибутку.
6. *Відношення ринкового курсу до чистого прибутку на одну акцію*: характеризує взаємозв'язок між чистим прибутком підприємства та курсом його акцій і показує, скільки річних прибутків на одну акцію потрібно, щоб окупилися кошти, вкладені в акцію.
7. *Відношення ринкового курсу акцій до показника Cash-flow на одну акцію*: характеризує взаємозв'язки між ринковим курсом і чистим грошовим потоком підприємства.

## Тема 6. Фінансування підприємства за рахунок запозичених коштів.

### 1. Позичковий капітал підприємства, його ознаки та складові

Залежно від типу фінансових відносин, які виникають між капіталодавцями і підприємством-об'єктом фінансування, вони можуть стати співвласниками або кредиторами суб'єкта господарювання.

Якщо між капіталодавцем і підприємством виникають відносини позички, то це означає, що фінансування відбувається за рахунок позичкового капіталу: капіталодавець набуває статусу кредитора.

*Кредитор* – юридична та (або) фізична особа, яка має підтверджені належними документами грошові вимоги до боржника, в тому числі вимоги з виплати заробітної плати, зі сплати податків, інших обов'язкових платежів тощо.

Залежно від строків виконання зобов'язань вітчизняними стандартами бухгалтерського обліку позичковий капітал поділяється на довгостроковий і поточний.

Згідно з П(С)БО 2 під *довгостроковими зобов'язаннями* слід розуміти зобов'язання, що будуть погашені протягом строку, який перевищує 12 календарних місяців, або протягом строку, що перевищує операційний цикл, якщо він більший 12 календарних місяців.

Під *поточними (короткостроковими) зобов'язаннями* необхідно розуміти зобов'язання, що будуть погашені протягом операційного циклу або повинні бути погашені протягом 12 місяців з дати складання балансу.

До основних зовнішніх джерел формування позичкового капіталу підприємств належать:

- банківські (фінансові) кредити;
- кошти, залучені в результаті емісії облігацій;
- комерційні позички.

### 2. Фінансові кредити

*Фінансовий кредит* – це позичковий капітал, який надається банком-резидентом або нерезидентом, кваліфікованим як банківська установа згідно із законодавством країни перебування нерезидента, або резидентами і нерезидентами, які мають статус небанківських фінансових установ, у позичку юридичній або фізичній особі на визначений строк для цільового використання та під процент.

Основним різновидом фінансових кредитів є *банківський кредит*, який надається суб'єктам кредитування всіх форм власності у тимчасове користування на умовах, передбачених кредитним договором. Основними з цих умов є: забезпеченість, повернення, строковість, платність і цільова спрямованість.

Кредити, які надаються банками, за строками користування поділяються здебільшого на: а) короткострокові – до 1 року; б) середньострокові – до 3 років; в) довгострокові – понад 3 роки.

### 3. Комерційні кредити

Одним з джерел формування позичкового капіталу підприємства є комерційні кредити. *Комерційний кредит* – це форма кредиту, яка характеризує відносини позички між двома суб'єктами господарської діяльності, що виникають у результаті одержаних авансів у рахунок наступних поставок продукції (робіт, послуг) чи одержання товарів з відстрочкою платежів. Ці кредити принципово відрізняються від банківських, оскільки кредитором виступають комерційні партнери підприємства. До основних різновидів комерційних кредитів належать:

- товарні кредити;
- одержані аванси.

### 4. Гарантії та поручительства

Виконання зобов'язань з повернення кредиту може бути забезпечено також поручительством і гарантією. За деякими оцінками, на ці форми кредитного забезпечення припадає близько 30 % усіх кредитів.

**Поручительство** являє собою додаткове зобов'язання стосовно кредитора, оформлене договором між кредитором за основним зобов'язанням і поручителем для забезпечення виконання основного зобов'язання (як правило, укладається тристороння угода). Відповідно до такого договору поручитель бере на себе зобов'язання перед кредитором третьої особи (боржника) відповідати за виконання зобов'язання цієї особи цілком або частково. Кількість поручителів за договором не обмежується, і всі вони *відповідають перед кредитором солідарно*, якщо інше не передбачено договором поруки.

**Гарантія** характеризує зобов'язання третьої особи задовольнити вимоги кредитора у разі настання певних, заздалегідь обумовлених гарантійних випадків. На відміну від поручительства, гарантія не має акцесорного характеру, тобто безпосередньо не пов'язана з умовами договору між кредитором і боржником. Гарант, який виконав зобов'язання боржника, не вправі жадати від боржника відшкодування, якщо інше не обумовлено в умовах видачі гарантії. Крім того, якщо поручитель зобов'язаний відповідати в тому ж обсязі, що і боржник (тобто сплачувати неустойку, проценти, відшкодувати збитки), то гарант у договорі може обмежити розмір своєї відповідальності виконанням основної вимоги.

### 5. Кредит в іноземній валюті

У процесі здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства можуть залучати кредити в іноземній валюті. Ці кредити надаються як резидентами, так і нерезидентами. Здебільшого кредити залучаються для виконання зобов'язань за зовнішньоекономічними контрактами, оплати відряджень за кордон тощо. Практика свідчить, що кредити в іноземній валюті є вигіднішими для позичальника, оскільки ставки за ними є набагато нижчими, ніж за кредитами у вітчизняній валюті. Однак слід також враховувати підвищений валютний ризик за такими кредитами.

Кредити в іноземній валюті надаються *вітчизняними комерційними банками* за умови мобілізації ними валютних ресурсів на відповідний строк. При цьому допускається часткове або повне конвертування кредитних коштів у гривню або іншу іноземну валюту на міжбанківському валютному ринку України чи на міжнародних валютних ринках згідно з умовами укладених кредитних договорів. У нинішній час таку можливість мають усі юридичні та фізичні особи, що є суб'єктами підприємницької діяльності.

На практиці зустрічається також форма одержання кредиту в іноземній валюті на основі *договору валютного фіксингу*, згідно з яким кредит надається банком в українських гривнях, однак з прив'язкою до курсу долара чи євро. Погашення кредиту здійснюється також у гривнях у перерахунку за курсом відповідної іноземної валюти. Завдяки цьому позичальник може отримати кредит за зниженою процентною ставкою, характерною для кредитів в іноземній валюті, однак бере на себе валютний ризик. Зрозуміло, що з юридичного погляду такого роду кредити не можна вважати кредитами в

іноземній валюті, хоча за економічними характеристиками вони мають багато спільного саме з валютними кредитами.

## **6. Облігації підприємств**

Облігації підприємства розглядаються як класичний інструмент залучення суб'єктами господарювання позичкового капіталу на довгостроковий період. Випуск облігацій, як правило, розрахований не на якихось конкретних капіталодавців, а на ринок капіталів у цілому.

*Облігація – це цінний папір, що засвідчує внесення його власником грошових коштів і підтверджує зобов'язання відшкодувати йому номінальну вартість цього цінного папера в передбаченій у ньому строк з виплатою доходу, порядок визначення якого передбачається умовами випуску.*

**Емісія облігацій.** Умови випуску і розміщення облігацій підприємств визначаються законодавчими та нормативними актами, а також статутом емітента. Розміщення облігацій на ринку може здійснюватися або безпосередньо емітентом, або з допомогою фінансового посередника. В європейських країнах звичною є ситуація, коли розміщенням облігацій займаються банківські консорціуми, які викуповують усю емісію в емітента за певну винагороду, яка в середньому становить від 2,5 до 4,0 % вартості емісії. Витрати, пов'язані із залученням коштів на основі емісії облігацій складаються з одноразових накладних витрат і поточних (чи остаточних) виплат доходів за облігаціями. Одноразові накладні витрати становлять у середньому 4 – 7% вартості емісії.

**Погашення облігацій підприємств.** Порядок обслуговування та погашення облігацій усіх видів визначається при їх випуску. *Погашення облігацій – це виплата номінальної вартості облігації та доходу по них у терміни, передбачені умовами емісії облігацій. Погашення може здійснюватися шляхом фіксованих виплат або на основі застосування методу ануїтетів.* В останньому випадку платежі з погашення облігацій здійснюються через певні інтервали часу в однаковому розмірі. Сума платежу включає дохід за облігацією і номінальну вартість, причому з часом частка процентних доходів зменшується, а погашення основної суми боргу збільшується. Досить часто застосовується метод погашення облігацій на основі жеребкування.

## **Тема 7. Фінансова діяльність на етапі реорганізації підприємств.**

### **1. Реорганізація як специфічний напрям фінансової діяльності підприємства**

*Реорганізація – це повна або часткова заміна власників корпоративних прав підприємства, зміна організаційно-правової форми організації бізнесу, ліквідація окремих структурних підрозділів або створення на базі одного підприємства кількох, наслідком чого є передача або прийняття його майна, коштів, прав та обов'язків правонаступником.*

У процесі реорганізації може бути задіяний один або кілька суб'єктів господарювання. Рішення щодо реорганізації підприємств слід розглядати в контексті стратегічного менеджменту.

Серед основних причин реорганізації здебільшого виокремлюють такі:

- суттєве розширення діяльності підприємства, його розмірів;
- згорання діяльності;
- необхідність фінансової санації;
- необхідність зміни повноти відповідальності власників за зобов'язаннями підприємства;
- диверсифікація діяльності;
- податкові мотиви;
- необхідність збільшення власного капіталу (з метою покриття потреби в капіталі та підвищення рівня кредитоспроможності).

Зрозуміло, що причини та мотиви, які спонукають власників і керівництво підприємства до прийняття рішення щодо реорганізації, визначають і форму майбутньої реорганізації. За формальними ознаками розрізняють такі три напрями реорганізації:

- 1) спрямована на укрупнення підприємства (злиття, приєднання, поглинання);
- 2) спрямована на подрібнення підприємства (поділ, виділення);
- 3) без змін розмірів підприємства (перетворення).

## **2. Загальні передумови реорганізації.**

Необхідною передумовою реорганізації суб'єктів господарювання є відповідне рішення власників (чи інших уповноважених на це органів), яке приймається після детального економіко-правового обґрунтування менеджментом підприємства доцільності такої операції. Доведення до носіїв рішень переваг реорганізації здійснюється в ході *доповіді про реорганізацію*. У ній акцентується увага на основних завданнях та мотивах реорганізації, в загальних рисах змальовується реорганізаційний процес та його фінансово-правові наслідки для власників.

Основним документом, який визначає права та обов'язки сторін у ході реорганізації і має забезпечувати оперативне її проведення та безперебійну роботу підприємств, є *угода про умови проведення реорганізації (план реорганізації)*. Цей документ в обов'язковому порядку має регламентувати такі питання:

- призначення комісій (персонально) для проведення реорганізації у складі представників підприємств, що реорганізуються;
- повний перелік та обсяг активів і пасивів підприємств, що реорганізуються, які підлягають прийманню-передачі в обмін на корпоративні права правонаступника, а також строки та порядок оформлення такої передачі;
- перелік документів фінансового та інших видів обліку, незакінчених діловодством справ, бланків суворої звітності, архівів чи описів архівів, що підлягають прийманню-передачі, а також строки передачі;
- пропорції (коефіцієнти) обміну корпоративних прав реорганізованих підприємств на корпоративні права підприємств, які є їх правонаступниками, а також суми можливих доплат (чи компенсацій);
- строки обміну акцій (свідоцтв про внесення вкладу до статутного капіталу) акціонерів (учасників) підприємства, що реорганізується, на акції (свідоцтва про внесення вкладу до статутного капіталу) акціонерів (учасників) підприємства- правонаступника, порядок продажу акцій (часток) акціонерами (учасниками) та інші організаційні питання, пов'язані з формуванням статутного капіталу;
- права, які надаватимуться підприємством- правонаступником власникам корпоративних прав, інших цінних паперів та спеціальних прав, емітованих підприємствами, що припиняють свою діяльність у результаті реорганізації;
- економіко-правові наслідки реорганізаційних заходів для працівників підприємств, що реорганізуються.

## **3. Сутність та основні завдання реорганізації, спрямованої на укрупнення підприємства.**

До основних форм реорганізації, результатом яких є укрупнення підприємств, належить злиття кількох підприємств в одне, приєднання одного або кількох підприємств до одного, вже функціонуючого підприємства, а також придбання підприємства. В антимонопольних законодавствах більшості країн розрізняють горизонтальне злиття (приєднання, поглинання), вертикальне та діагональне.

**Горизонтальне укрупнення** – це об'єднання двох або більше підприємств, які виробляють однаковий тип товару чи надають однакові послуги.

**Вертикальне укрупнення** – це об'єднання одного підприємства з його постачальником сировини чи споживачем продукції.



**Діагональне укрупнення** – це об'єднання суб'єктів господарювання різних галузей і видів діяльності (здійснюється здебільшого з метою диверсифікації діяльності). Законодавчий контроль спрямовано в основному на горизонтальні укрупнення, оскільки в результаті їх здійснення підприємства одержують можливість «будувати» перешкоди для доступу на ринок, встановлювати дискримінаційні ціни, створювати дефіцит на ринку певного товару та ін., що веде до посилення концентрації на ринку та знищення конкуренції. Вертикальні та діагональні злиття на рівень конкуренції суттєво не впливають.

#### **Злиття та приєднання**

У ряді нормативних актів можна зустріти різні підходи до визначення понять «злиття» та «приєднання». Так, згідно з П(С)БО *під злиттям слід розуміти об'єднання підприємств (шляхом створення нової юридичної особи або приєднання підприємств до головного підприємства), у результаті якого власники (акціонери) підприємств, що об'єднуються, здійснюватимуть контроль над усіма чистими активами об'єднаних підприємств з метою досягнення подальшого спільного розподілу ризиків і вигід від об'єднання*. При цьому жодна із сторін не може бути визначена як покупець.

За таким підходом нівелюються основні відмінності між приєднанням і, власне, злиттям, які передбачаються іншими нормативними актами, оскільки наведене визначення «злиття» містить характеристики як реорганізації шляхом злиття, так і реорганізації приєднанням.

*У традиційному розумінні злиття означає припинення діяльності двох або кількох підприємств як юридичних осіб та передачу належних їм активів і пасивів (майнових прав і зобов'язань) до правонаступника, який створюється в результаті злиття. Бухгалтерські баланси підприємств при цьому консоліднуються.*

*Приєднання означає припинення діяльності одного підприємства як юридичної особи та передачу належних йому активів та пасивів (майнових прав та зобов'язань) до іншого підприємства ( правонаступника).*

Таким чином, головна різниця між злиттям та приєднанням полягає в тому, що у випадку злиття всі майнові права та обов'язки кількох юридичних осіб концентруються на балансі одного підприємства, яке є наново створеним, а при приєднанні – на балансі вже функціонуючого на момент прийняття рішення про приєднання підприємства.

#### **Поглинання (аквізиція)**

Деяких завдань реорганізації підприємств (диверсифікація, вступ на ринок, одержання доступу до ресурсів, створення концернів, холдингів тощо) можна досягти не лише на основі злиття чи приєднання підприємств, а і в результаті придбання значного пакета корпоративних прав інших суб'єктів господарювання (поглинання). Такого роду операції у фінансовій літературі досить часто об'єднують під поняттям «аквізиція» (*acquisition*).

*Аквізиція (від лат. *acquisitio* – придбавати, досягати) – це скупка корпоративних прав підприємства, у результаті чого покупець набуває контроль над чистими активами та діяльністю такого підприємства. Придбання може здійснюватися в обмін на передачу активів, прийняття покупцем на себе зобов'язань.*

Покупцем вважають суб'єкта господарювання, до якого переходить контроль над господарською діяльністю іншого підприємства. Підкреслимо, що в результаті класичної операції аквізиції підприємство – об'єкт поглинання зберігає статус юридичної особи, існуючу правову форму організації бізнесу, однак змінюються суб'єкти контролю над ним, тобто власники, які контролюють підприємств.

Досить часто операції поглинання (приєднання, злиття) здійснюються через посередників, які за відповідну винагороду відшуковують на ринку відповідні об'єкти для аквізиції.

#### **4. Реорганізація підприємства, спрямована на його розукрупнення**

Розукрупнення підприємства (поділ, виділення) здійснюється, як правило, в таких випадках:

1. Якщо у підприємства поряд з прибутковими секторами діяльності є значна кількість збиткових виробництв.
2. Якщо у підприємств високий рівень диверсифікації сфер діяльності і до них (різних ділянок виробництв) виявляють інтерес кілька інвесторів. Тож, у результаті розукрупнення кожен з інвесторів може вкласти кошти в ту сферу, яка його найбільше приваблює, не обтяжуючи себе при цьому непрофільними виробничими структурами.
3. При проведенні передприватизаційної підготовки державних підприємств з метою підвищення їх інвестиційної привабливості.
4. За рішенням антимонопольних органів, якщо підприємства зловживають монопольним становищем на ринку (може бути прийнято рішення про примусовий поділ даних монопольних утворень).
5. З метою створення інтегрованих корпоративних структур (концернів, холдингів), наприклад у результаті виділення з материнської компанії дочірніх підприємств.

Даний напрям реорганізації дає можливість сконцентруватися на окремих стратегічних сферах діяльності підприємства. Реорганізація підприємства, яке підлягає примусовому розукрупненню, здійснюється монополістом самостійно за умови ліквідації даного монопольного утворення на ринку.

Примусовий поділ не застосовується у випадках:

- а) неможливості організаційного або територіального відокремлення підприємств, структурних підрозділів чи структурних одиниць;
- б) наявності щільного технологічного зв'язку підприємств, структурних підрозділів чи структурних одиниць (якщо частка внутрішнього обороту в загальному обсязі валової продукції підприємства становить менше 30 %).

Розрізняють дві основні форми розукрупнення – поділ та виділення.

**Реорганізація шляхом поділу.** *Поділ – це спосіб реорганізації, за якого одна юридична особа припиняє свою діяльність, а на її базі створюється кілька нових підприємств, оформлених у вигляді самостійних юридичних осіб.*

**Реорганізація виділенням.** Згідно із Господарським кодексом України підприємство може бути створене в результаті виділення зі складу діючого підприємства одного або кількох структурних підрозділів, а також на базі структурної одиниці діючих об'єднань за рішенням їх трудових колективів, за згоди власників або уповноваженого ними органу. При виділенні з підприємства одного або кількох нових підприємств до кожного з них переходять за роздільним актом (балансом) у відповідних частинах майнові права та обов'язки реорганізованого підприємства.

Необхідним елементом розукрупнення є роздільний баланс. *Роздільний баланс – це баланс підприємства, що реорганізується шляхом поділу чи виділення, на день припинення його діяльності, в якому окремими позиціями відображаються активи і пасиви, розподілені між ним і підприємствами- правонаступниками.*

## **5. Перетворення як особлива форма реорганізації підприємства.**

З метою приведення у відповідність правової форми організації господарської діяльності до внутрішніх та зовнішніх умов ведення бізнесу застосовують таку форму реорганізації, як перетворення.

**Перетворення – це спосіб реорганізації, який передбачає зміну форми власності або організаційно-правової форми юридичної особи без припинення господарської діяльності підприємства.** При перетворенні одного підприємства в інше до підприємства, яке щойно виникло, переходять усі майнові права та обов'язки колишнього підприємства. Найпоширенішими прикладами перетворення підприємств є:

- товариство з обмеженою відповідальністю реорганізується в акціонерне товариство;
- приватне підприємство реорганізується в товариство з обмеженою відповідальністю;
- закрите акціонерне товариство перетворюється у відкрите.

## Тема 8. Фінансове інвестування підприємств

### 1. Сутність і класифікація фінансових інвестицій підприємства

Одним з найважливіших завдань фінансових служб на підприємстві є визначення найефективніших напрямів вкладення залученого капіталу. Інформація про здійснені підприємством вкладення міститься в активі балансу.

Інвестиції здебільшого класифікуються за такими ознаками:

- об'єктами вкладення (фінансові та реальні);
- строками інвестування (короткострокові, довгострокові);
- характером участі в інвестиційному процесі (прямі, непрямі).

### 2. Довгострокові та поточні фінансові інвестиції

*Довгострокові фінансові інвестиції.* Під довгостроковими фінансовими інвестиціями розуміються фінансові інвестиції на період понад один рік, а також усі інші інвестиції, котрі не можуть бути вільно реалізовані у будь-який момент.

Довгострокові фінансові інвестиції в балансі підприємства-інвестора відображаються за такими позиціями:

- довгострокові фінансові інвестиції, котрі обліковуються за методом участі в капіталі,
- інші фінансові інвестиції.

### 3. Оцінка доцільності вкладення в інвестиції з фіксованою ставкою доходності

*Метод дисконтування Cash-flow.* Метод дисконтування Cash-flow називають також методом розрахунку внутрішньої (потенційної) вартості інвестиції. У разі використання цього методу відповідні інвестиційні рішення приймаються на основі порівняння абсолютних величин: теперішньої вартості вхідних і вихідних грошових потоків, які є наслідком інвестиційних вкладень. При цьому ставка дисконтування, яка застосовується при розрахунках теперішньої вартості, є заданою і відповідає ставці доходності за можливими альтернативними вкладеннями.

Доцільність фінансових інвестицій в окремі об'єкти визначається шляхом приведення до теперішньої вартості очікуваних чистих грошових потоків (*Cash-flow*) від здійснення інвестицій та зіставлення сумарної величини цих потоків із собівартістю інвестицій (грошових виплат на придбання інвестиції).

*Метод ефективної ставки процента.* Розрахунок ефективної ставки процента здійснюється як при оцінці доцільності інвестицій, та і при визначенні їх вартості для відображення у фінансовому обліку. При цьому застосовують різні концепції розрахунку ефективної ставки. Ефективна ставка процента за фінансовими інвестиціями – це реальна ставка доходності (рентабельність) інвестиційних вкладень за визначений період. Цей показник характеризує рентабельність інвестиційних вкладень, розраховується як відношення річного процента за вкладеннями (скоригованого на середньорічну суму дисконту (+) чи премії (-) до величини вкладень (собівартості інвестицій).

Метод ефективної ставки процента застосовується для оцінки фінансових вкладень з фіксованою ставкою доходності (облігації, привілейовані акції, депозитні сертифікати тощо). При цьому може використовуватися як статичний, так і динамічний підхід.

За статичного підходу вигідність інвестицій визначається на основі порівняння ефективної ставки процента за кількома альтернативними об'єктами інвестування. Перевага віддається тим інвестиціям, які характеризуються вищою рентабельністю.

*Метод визначення внутрішньої норми прибутковості (internal rate of return, IRR)* при оцінці інвестицій передбачає розрахунок відносного показника – ставки доходності, за якої вартість інвестиції дорівнює нулю (теперішня вартість усіх грошових видатків на здійснення інвестиції дорівнює теперішній вартості всіх грошових надходжень від цієї інвестиції). Ця ставка відповідає мінімальній ставці рентабельності, за якої пріоритет може надаватися альтернативним вкладенням на ринку.

За наявності кількох альтернативних об'єктів інвестування перевага віддається тому, внутрішня ставка процента за яким є вищою. У практиці фінансової діяльності суб'єктів господарювання у країнах з розвинутими ринковими інституціями охарактеризований метод оцінки інвестицій на сьогоднішній день є найуживанішим.

**Ризик зміни процентних ставок і дюрація.** Найважливішим інструментом оцінки ризику зміни процентних ставок та його нейтралізації є розрахунок показника **дюрації**. Дюрація характеризує середньозважений період, протягом якого інвестор може амортизувати собівартість інвестиції, тобто отримати початкову суму фінансових вкладень. Завдяки показнику дюрації інвестор може дістати інформацію про середній строк, протягом якого кошти будуть заморожені в тому чи іншому об'єкті інвестицій. Для розрахунку цього показника слід скористатися інформацією щодо курсової вартості інвестицій, прогнозної величини Cash-flow від здійснення інвестиції в розрізі окремих періодів, середніх процентних ставок на ринку, прогнозного періоду володіння інвестицією та періоду обігу цінних паперів.

Чим ближче показник дюрації до планового періоду вкладання коштів, тим меншим є ризик зміни процентних ставок. Значення цього показника за облігації з нульовим купоном збігається зі строком їх погашення. У такому разі зміна процентних ставок на ринку фактично не впливає на ринковий курс цінних паперів.

#### **4. Оцінка доцільності інвестицій в корпоративні права**

Виходячи з головного завдання поточного фінансового інвестування – прибуткове вкладання тимчасово вільних коштів і створення ліквідних резервів, короткострокове інвестування коштів у корпоративні права здійснюється переважно в акції, оскільки цей фінансовий інструмент є наймобільнішим. Проблема для фінансиста полягає в тому, щоб вибрати акції емітента, які є найбільш вигідним об'єктом інвестування з погляду ліквідності, прибутковості та накладних витрат. Вважається, що рішення відносно придбання акцій слід приймати, провівши їх попередній *технічний і фундаментальний* аналіз.

**Фундаментальний аналіз акцій.** Рішення щодо вкладання коштів у ті чи інші корпоративні права може прийматися на основі результатів фундаментального аналізу. Згідно з цим прийомом оцінки фінансових інвестицій їх ринковий курс визначається внутрішньою вартістю підприємства (*Intrinsic Value*) та його корпоративних прав.

**Технічний аналіз акцій.** Технічний аналіз акцій ґрунтується на вивченні тенденцій розвитку ринкового курсу цінних паперів на основі побудови графіків і таблиць, що характеризують динаміку ціноутворення акцій у попередніх періодах. Завдяки побудові кривих розвитку курсової вартості, аналізу ринкових індексів і рейтингів фінансові аналітики роблять прогнози щодо майбутнього курсу акцій і визначають найсприятливіші проміжки часу для їх купівлі-продажу з погляду можливостей отримання прибутку у вигляді курсових різниць.

### **Тема 9. Оцінювання вартості підприємств**

#### **1. Необхідність, завдання і принципи експертної оцінки вартості підприємства.**

**Вартість бізнесу** – це вартість діючого підприємства або вартість 100 % корпоративних прав у діловому підприємстві.

Оцінка вартості підприємства, його майна належить до найскладніших питань фінансів підприємств. Особливо відзначаються оцінка вартості підприємства як цілісного майнового комплексу та оцінка корпоративних прав суб'єкта господарювання, якщо дані права не котируються на біржі. Хоча вартість підприємства інколи може дорівнювати ринковій вартості його активів, слід розуміти, що ці поняття є різними. У першому випадку йдеться насамперед про вартість, що може бути створена в результаті функціонування бізнесу. Оцінка підприємства здійснюється, як правило, на базі ринкової

вартості – ймовірної суми грошей, за яку можливі купівля-продаж об'єкта оцінки на ринку.

Організаційне, методичне та практичне забезпечення проведення оцінки вартості підприємств здійснюють особи, що займаються професійною оцінною діяльністю – *оцінювачі та суб'єкти оцінної діяльності*.

## **2. Вартість капіталу підприємства.**

Важливим елементом оцінки вартості підприємства є визначення вартості капіталу, який є в його розпорядженні. Це поняття характеризує ціну залучення підприємством фінансових ресурсів. Інакше кажучи, це винагорода, за яку капіталодавці погоджуються вкладати кошти в дане підприємство. Згідно із сучасними тенденціями в теорії і практиці фінансової діяльності вартість капіталу підприємства рекомендується розраховувати на основі використання так званої моделі *середньозваженої вартості капіталу (Weighted Average Cost of Capital = WACC)*:

## **3. Методичні підходи до оцінки вартості підприємства.**

У літературі, присвяченій питанням оцінки вартості підприємств, згадується значна кількість методів і способів такої оцінки. Окремі методи мають ряд модифікацій і різновидів, що створює додаткові складності при їх ідентифікації та використанні. Звідси – необхідність чіткої класифікації методів оцінки вартості майна підприємств.

У зарубіжній та вітчизняній практиці оцінки вартості майна найбільшого поширення дістали три методичні підходи до оцінки вартості підприємства:

- заснований на оцінці потенційних доходів підприємства;
- майновий (витратний);
- ринковий.

## **4. Практична робота з оцінки вартості підприємства.**

З метою правильної організації роботи щодо оцінки вартості майна необхідно дотримуватися певної послідовності дій та вибрати найоптимальнішу для конкретного об'єкта методику оцінки. В загальному вигляді оцінка вартості підприємства включає такі етапи:

1. Укладання договору на проведення оцінки вартості підприємства.
2. Збір вихідної інформації про об'єкт оцінки.
3. Вибір та обґрунтування методології оцінки.
4. Застосування методичних підходів, методів та оцінних процедур.
5. Проведення аудиторської перевірки та інвентаризації майна.
6. Узгодження результатів оцінки.
7. Складання звіту про оцінку підприємства та висновку про вартість об'єкта оцінки на дату оцінки.
8. Затвердження результатів оцінки.
9. Рецензування звіту про оцінку.

## **Тема 10. Фінансова діяльність підприємства у сфері зовнішньоекономічних відносин**

### **1. Фінансова діяльність у сфері зовнішньоекономічної діяльності.**

Одним з важливих напрямів діяльності фінансових служб є оптимізація фінансових відносин підприємства при здійсненні зовнішньоекономічних операцій.

*Зовнішньоекономічна діяльність* – діяльність господарюючих суб'єктів України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами. Таким чином, зовнішньоекономічні відносини охоплюють усі операції, пов'язані з оборотом товарів,

робіт, послуг, капіталів. Ця діяльність може бути фінансовою, інвестиційною чи операційною.

До **експортних операцій** підприємств належать продаж товарів іноземним суб'єктам господарської діяльності з вивезенням або без вивезення цих товарів через митний кордон України, включаючи реекспорт товарів. *Реекспорт товарів* означає продаж іноземним суб'єктам господарської діяльності та вивезення за межі України товарів, що були раніше імпортовані на територію України.

**Імпорт** товарів – це купівля (у т. ч. з оплатою в негрошовій формі) українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в іноземних суб'єктів господарської діяльності товарів із ввезенням або без ввезення цих товарів на територію України, включаючи купівлю товарів, призначених для власного споживання установами та організаціями України, розташованими за її межами.

## **2. Розрахунки при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.**

У практиці фінансової діяльності використовують такі основні способи здійснення розрахунків у рамках зовнішньоекономічних операцій:

- передплата (авансовий платіж);
- документарний акредитив;
- документарне інкасо;
- платіж по відкритому рахунку.

## **3. Форфейтинг як спосіб кредитування зовнішньоекономічних операцій.**

**Форфейтинг** – це спосіб фінансування (кредитування) зовнішньоекономічних операцій, який полягає в купівлі в експортера експортних вимог форфейтером (комерційним банком чи спеціалізованою компанією) з виключенням права регресу (зворотної вимоги).

Схема здійснення операції форфейтингу може мати такий вигляд:

1. Укладення зовнішньоекономічного контракту, яким передбачено надання комерційного кредиту.
2. Поставка товарів.
3. В експортера виникає дебіторська заборгованість за експортним контрактом, яка може бути забезпечена авальованим векселем, банківською гарантією тощо.
4. Укладання договору форфейтингу, яким передбачено продаж (уступку) вимог форфейтеру.
5. Імпортер (боржник) і гарант підтверджують свою згоду сплатити борг на користь форфейтера.
6. Переоформлення дебіторської заборгованості на користь форфейтера з одночасною виплатою суми боргу (за мінусом суми дисконту) на користь експортера.
7. З настанням строків розрахунків імпортер сплачує суму боргу на користь форфейтера.

## **Тема 11. Фінансовий контролінг на підприємстві.**

### **1. Сутність, необхідність та основні завдання фінансового контролінгу.**

Однією з причин виникнення кризової ситуації на багатьох українських підприємствах є низький рівень менеджменту. Саме некваліфіковані та помилкові дії керівництва привели велику кількість суб'єктів господарювання на межу банкрутства. *Істотним фактором, який зумовлює прийняття неправильних управлінських рішень, є відсутність на вітчизняних підприємствах ефективної системи контролінгу.*

**Контролінг** – це спеціальна саморегулююча система методів та інструментів, яка спрямована на функціональну підтримку менеджменту підприємства і включає інформаційне забезпечення, планування, координацію, контроль і внутрішній консалтинг. На практиці розрізняють різні напрями (сектори) контролінгу: фінансовий контролінг, контролінг збуту, дивізіональний контролінг, контролінг виробництва та закупівель тощо.

В цьому розділі висвітлюються основні питання, пов'язані з організацією та функціонуванням **фінансового контролінгу**, хоча більшість методів та інструментів, які будуть охарактеризовані, є універсальними і можуть бути використані в інших секторах контролінгу.

## 2. Стратегічний фінансовий контролінг.

*Під стратегічним фінансовим контролінгом розуміють комплекс функціональних завдань, інструментів і методів довгострокового (три і більше років) управління фінансами, вартістю та ризиками.* Вважається, що часовий горизонт стратегічного контролінгу необмежений.

*Найважливішим завданням стратегічного контролінгу є забезпечення життєздатності підприємства в довгостроковому періоді на основі управління існуючим потенціалом та створення додаткових факторів успіху.*

*У цілому стратегія – це визначення основних довгострокових цілей та завдань підприємства, прийняття курсу дій і розподілу ресурсів, необхідних для досягнення поставлених цілей.* Ефективність стратегії визначається величиною розриву між стратегічними цілями та реальними можливостями підприємства.

Найважливішою формою прояву стратегічного фінансового контролінгу є система стратегічного (довгострокового) планування.

## 3. Оперативний фінансовий контролінг.

Базовими складовими оперативного фінансового контролінгу є система річних бюджетів і бюджетний контроль. У разі необхідності бюджети можуть складатися з розбивкою по кварталах, місяцях, декадах і навіть днях.

*Головною метою оперативного фінансового контролінгу є організація системи управління досягненням поточних (короткострокових) фінансових цілей підприємства.* Такі цілі можуть знаходити свій вираз у показниках виручки від реалізації, прибутку, постійних і змінних витрат, рентабельності капіталу тощо. Цільові показники оперативного контролінгу повинні корелювати з монетарними та немонетарними цілями, визначеними в рамках стратегічного контролінгу.

Оперативний фінансовий контролінг (на відміну від стратегічного) спирається переважно на внутрішні джерела інформації, зокрема дані рахунків прибутків і збитків, руху грошових коштів тощо. Основна увага при цьому концентрується на дослідженні таких співвідношень, як «доходи-затрати» та «грошові надходження-грошові видатки», у той час як стратегічний контролінг зорієнтований на аналіз шансів і ризиків, сильних і слабких сторін.

Важливим елементом оперативного контролінгу є *внутрішній консалтинг* та методологічне забезпечення.

## 4. Координація як центральна функція контролінгу.

Виконуючи функцію координації, контролінг сприяє побудові «дерева цілей», які ставляться перед підприємством.

*«Дерево цілей» - це графічне зображення підпорядкованості та взаємозв'язку цілей, що демонструє розподіл (декомпозицію) генеральної мети на підцілі та окремі завдання.*

Розрізняють вертикальну та горизонтальну координацію цілей:

- горизонтальна – спрямована на узгодження різних видів діяльності, якими займається підприємство;
- вертикальна – на координацію діяльності різних підрозділів, які забезпечують виробництво одного виду продукції (товарів, робіт, послуг).

Отже, координація забезпечує організацію ефективного використання всіх видів ресурсів (фінансових, трудових, виробничих), якими володіє підприємство.

Найважливішими інструментами тут виступають стратегічне, довгострокове планування та бюджетування.

### **5. Внутрішній аудит (ревізія) в системі функцій контролінгу.**

До сфери функціональних компетенцій контролінгу, як правило, належить внутрішній аудит (ревізія) – сукупність процедур щодо перевірки відповідності фактичного стану об'єкта аудиту нормативному (тому, що повинен бути). Служба внутрішнього аудиту є органом оперативного контролю виконавчих органів підприємства.

Отже, внутрішній аудит здійснює перевірку не лише рівня дотримання фінансового та податкового обліку нормативним вимогам, а й якість виконання планів і рекомендацій контролера відповідними службами. Фінансиста цікавить насамперед внутрішній фінансовий аудит.

До типових **об'єктів фінансового аудиту** можна віднести:

- річну фінансову звітність;
- фінансове планування (бюджетування);
- фінансування, вартість капіталу;
- грошові розрахунки;
- калькулювання затрат і цін;
- інвентаризацію.

### **6. Система раннього попередження і реагування (СРПР) та прогнозування банкрутства на основі дискримінантного аналізу.**

*Система раннього попередження та реагування – це особлива інформаційна система, яка сигналізує керівництву про потенційні ризики та шанси, які можуть насуватися на підприємство як з боку зовнішнього, так і внутрішнього середовища.*

Процес створення системи раннього попередження і реагування може складатися з таких етапів:

1. *Визначення сфер спостереження.*
2. *Вибір індикаторів раннього попередження, які можуть указувати на розвиток того чи іншого негативного процесу.*
3. *Розрахунок граничних значень індикаторів і безпечних інтервалів їх зміни.*
4. *Формування конкретних аналітичних завдань для аналітичних центрів.*
5. *Формування інформаційних каналів.*
6. *Узагальнення одержаних аналітичних висновків та підготовка пропозицій і рекомендацій щодо розвитку сильних сторін та нейтралізації слабких, що є основою розробки проектів управлінських рішень.*

#### **Прогнозування банкрутства на основі дискримінантного аналізу**

Одним з найважливіших інструментів системи раннього попередження та методом прогнозування банкрутства підприємств є **дискримінантний аналіз**.

*Під дискримінантним аналізом здебільшого розуміють комплекс методів математичної статистики, за допомогою якого здійснюється класифікація досліджуваних одиниць (підприємств) залежно від значень обраної сукупності показників відповідно до побудованої метричної шкали. Така шкала будується на основі емпіричного дослідження фінансових показників великої кількості підприємств, одні з яких опинились у фінансовій кризі, а інші успішно продовжують свою діяльність.*

Загальний висновок про якість фінансового стану підприємства робиться на основі аналізу відповідності кожного з показників, які включені в спеціально підібрану систему, їх граничним значенням. Найвідомішими моделями однофакторного дискримінантного аналізу є системи показників Бівера та Вайбеля.

Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є застосування **багатофакторного дискримінантного аналізу**.

### **7. Методи контролінгу.**



Служби контролінгу в процесі виконання своїх функцій використовують велику кількість методів. Поряд з окремими загальнометодологічними та загальноекономічними методами використовуються специфічні. До перших методів належать такі, як спостереження, порівняння, групування, аналіз, трендовий аналіз, синтез, систематизація, прогнозування. До основних специфічних методів контролінгу належать:

аналіз точки беззбитковості;

бенчмаркінг;

вартісний аналіз;

портфельний аналіз;

SWOT-аналіз (аналіз сильних і слабких місць);

ABC-аналіз;

XYZ-аналіз;

методи фінансового прогнозування (експертні, екстраполяції тощо).

## 8. Методи фінансового прогнозування.

Виконання функцій стратегічного та оперативного контролінгу, система раннього попередження та реагування, довгострокове планування та бюджетування значною мірою ґрунтуються на фінансових прогнозах. У науково-практичній літературі виокремлюють три основні групи методів прогнозування:

- суб'єктивні (експертні) методи визначення прогнозних показників;
- каузальне прогнозування;
- методи екстраполяції.

### 4.2. Ключові слова і терміни

**Аквізиція** – це скупка корпоративних прав підприємства, у результаті чого покупець набуває контроль над чистими активами та діяльністю такого підприємства.

**Акціонерне товариство** – товариство, яке має статутний (складений) капітал, поділений на визначену кількість акцій рівної номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства.

**Бенчмаркінг** – це перманентний, безперервний процес порівняння товарів (робіт, послуг), виробничих процесів, методів та інших параметрів досліджуваного підприємства (структурного підрозділу) з аналогічними об'єктами інших підприємств чи структурних підрозділів.

**Біржове замовлення** – визначений правилами біржі письмовий (на спеціальному бланку) або усний спосіб оголошення брокером (дилером) відкритої пропозиції на купівлю чи продаж цінних паперів, який є достатньою підставою для котирування та (або) прийняття біржової угоди до виконання.

**Варант** – різновид опціона на купівлю (опціон call), який випускається емітентом разом із власними привілейованими акціями чи облигаціями та надає його власникові право на придбання простих акцій чи облигацій даного емітента протягом певного періоду на задалегідь узгоджених умовах.

**Вартісний аналіз** – це метод контролінгу, що полягає в дослідженні функціональних характеристик продукції, яка виробляється, на предмет еквівалентності їх вартості та корисності.

**Вартість бізнесу** – це вартість діючого підприємства або вартість 100 % корпоративних прав у діловому підприємстві.

**Вертикальне укрупнення** – це об'єднання одного підприємства з його постачальником сировини чи споживачем продукції.

**Власний капітал** – це підсумок першого розділу пасиву балансу, тобто перевищення вартості активів підприємства над його зобов'язаннями.

**Внутрішній аудит (ревізія)** – сукупність процедур щодо перевірки відповідності фактичного стану об'єкта аудиту нормативному (тому, що повинен бути).

**Гарантія** – зобов'язання третьої особи задовольнити вимоги кредитора у разі настання певних, заздалегідь обумовлених гарантійних випадків.

**Горизонтальне укрупнення** – це об'єднання двох або більше підприємств, які виробляють однаковий тип товару чи надають однакові послуги.

**Гудвіл** – вартість фірми, її ділової репутації, нематеріальний актив, вартість якого визначається як різниця між балансовою вартістю активів підприємства та його ринковою вартістю, що виникає внаслідок кращих управлінських якостей, домінуючої позиції на ринку, нових технологій тощо.

**Дерево цілей** - це графічне зображення підпорядкованості та взаємозв'язку цілей, що демонструє розподіл (декомпозицію) генеральної мети на підцілі та окремі завдання.

**Державне (комунальне) об'єднання** – це об'єднання підприємств, утворене державними (комунальними) підприємствами за рішенням Кабінету Міністрів, міністерств, компетентних органів місцевого самоврядування, інших органів.

**Дивіденди** – частина чистого прибутку, розподілена між учасниками (власниками) відповідно до частки їх участі у статутному капіталі підприємства.

**Дивідендна політика** – це набір цілей і завдань, які ставить перед собою керівництво підприємства у галузі виплати дивідендів, а також сукупність методів і засобів їх досягнення.

**Діагональне укрупнення** – це об'єднання суб'єктів господарювання різних галузей і видів діяльності (здійснюється здебільшого з метою диверсифікації діяльності).

**Довгострокові зобов'язання** – зобов'язання, що будуть погашені протягом строку, який перевищує 12 календарних місяців, або протягом строку, що перевищує операційний цикл, якщо він більший 12 календарних місяців.

**Довгострокові фінансові інвестиції** – фінансові інвестиції на період понад один рік, а також усі інші інвестиції, котрі не можуть бути вільно реалізовані у будь-який момент.

**Емісійний дохід, або ажю**, - сума перевищення доходів, отриманих від емісії (випуску) власних акцій та інших корпоративних прав над номіналом таких акцій (інших корпоративних прав).

**Злиття** – припинення діяльності двох або кількох підприємств як юридичних осіб та передачу належних їм активів і пасивів (майнових прав і зобов'язань) до правонаступника, який створюється в результаті злиття.

**Зовнішньоекономічна діяльність** – діяльність господарюючих суб'єктів України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами.

**Імпорт товарів** – це купівля (у т. ч. з оплатою в негрошовій формі) українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в іноземних суб'єктів господарської діяльності товарів із ввезенням або без ввезення цих товарів на територію України, включаючи купівлю товарів, призначених для власного споживання установами та організаціями України, розташованими за її межами.

**Інвестиційна діяльність** – це придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою еквівалентів грошових коштів.

**Коефіцієнт конверсії** – це співвідношення, з яким планується конверсія.

**Командитне товариство** – товариство, в якому разом з одним або більше учасниками, які здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть відповідальність за зобов'язаннями товариства всім своїм майном, є один або більше учасників, відповідальність яких обмежується вкладом у майні товариства (вкладників), та які не беруть участі в діяльності товариства.

**Комерційний кредит** – це форма кредиту, яка характеризує відносини позички між двома суб'єктами господарської діяльності, що виникають у результаті одержаних авансів у рахунок наступних поставок продукції (робіт, послуг) чи одержання товарів з відстрочкою платежів.

**Конвертовані облігації** – це іменні облігації, умовами випуску яких передбачена можливість їх обміну на звичайні акції підприємства.

**Кооператив** – юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами на засадах добровільного членства та об'єднання майнових пайових внесків для спільної виробничої діяльності та обслуговування переважно членів кооперативу.

**Кооперативні виплати** – частина доходу виробничого кооперативу, що розподіляється між членами кооперативу з урахуванням їх трудової та іншої участі в діяльності кооперативу.

**Короткострокові кредити банків** – зобов'язання підприємства перед кредитною установою (банком), які повинні бути виконані протягом терміну, що не перевищує одного року з дати складання балансу, а також зобов'язання за кредитами (позичками), як довгостроковими, так і короткостроковими, термін погашення яких минув на дату складання балансу.

**Корпоративні права** – це права власності на частку (пай) у СК юридичної особи, включаючи права на управління, отримання відповідної частки прибутку такої юридичної особи, а також частки активів у разі її ліквідації.

**Котирувальна ціна** – середньовиважена ціна, яка розраховується протягом біржового дня до моменту, визначеного правилами біржі.

**Кредитор** – юридична та (або) фізична особа, яка має підтвержені належними документами грошові вимоги до боржника, в тому числі вимоги з виплати заробітної плати, зі сплати податків, інших обов'язкових платежів тощо.

**Кумулятивні привілейовані акції** – категорія акцій, за якими, у разі невиконання виплати дивідендів передбачається їх накопичення.

**Курсова ціна** – середньовиважена ціна за угодами, здійсненими з початку біржового дня до моменту, визначеного правилами біржі.

**Маржинальний прибуток** – це показник, який характеризує частину виручки, що спрямовується на заміщення умовно постійних витрат і формування прибутку від реалізації.

**Неоплачений капітал** – це різниця між зареєстрованою сумою статутного (номінального) капіталу та фактично внесеною засновниками.

**Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)** – це сума прибутку, яка реінвестована у підприємство, або сума непокритого збитку.

**Номінальна вартість акцій (часток)** – це та вартість, яка відображається в сертифікаті акцій (чи у свідоцтві учасника) та в умовах їх випуску і береться до уваги при визначенні кількості голосів на зборах та реалізації інших прав власників.

**Об'єднання підприємств** – це господарська організація, яка є юридичною особою, утворена двома або більше підприємствами з метою координації їх виробничої, наукової та іншої діяльності з метою вирішення спільних економічних та соціальних завдань.

**Облігація** – це цінний папір, що засвідчує внесення його власником грошових коштів і підтверджує зобов'язання відшкодувати йому номінальну вартість цього цінного папера в передбачений у ньому строк з виплатою доходу, порядок визначення якого передбачається умовами випуску.

**Операційна діяльність** – це основна діяльність підприємства, пов'язана з виробництвом та реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємству і забезпечує основну частку його доходу, а також інші види діяльності, які не підпадають під категорію інвестиційної чи фінансової діяльності.

**Оптимізація дивідендної політики** – це оптимізація співвідношення між прибутком, що виплачується у вигляді дивідендів, і тим, який реінвестується з метою максимізації доходів власників.

**Пайовий капітал** – це сукупність коштів фізичних і юридичних осіб, добровільно розміщених у товаристві відповідно до установчих документів для здійснення його господарсько-фінансової діяльності.

**Перетворення** – це спосіб реорганізації, який передбачає зміну форми власності або організаційно-правової форми юридичної особи без припинення господарської діяльності підприємства.

**Підприємство з іноземними інвестиціями** – підприємство будь-якої організаційно-правової форми, створене відповідно до законодавства України, іноземна інвестиція в статутному капіталі якого, за його наявності, становить не менше 10 %.

**Повне товариство** – товариство, всі учасники якого займаються спільною підприємницькою діяльністю і несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном.

**Поділ** – це спосіб реорганізації, за якого одна юридична особа припиняє свою діяльність, а на її базі створюється кілька нових підприємств, оформлених у вигляді самостійних юридичних осіб.

**Поручительство** – додаткове зобов'язання стосовно кредитора, оформлене договором між кредитором за основним зобов'язанням і поручителем для забезпечення виконання основного зобов'язання (як правило, укладається тристороння угода).

**Поточні (короткострокові) зобов'язання** – зобов'язання, що будуть погашені протягом операційного циклу або повинні бути погашені протягом 12 місяців з дати складання балансу.

**Поточні фінансові інвестиції** – фінансові інвестиції на термін, що не перевищує один рік, які можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент (крім інвестицій, котрі є еквівалентами грошових коштів).

**Приватне підприємство** – це юридична особа, заснована на власності окремого громадянина (в т. ч. нерезидента) з правом найму робочої сили.

**Приєднання** – припинення діяльності одного підприємства як юридичної особи та передачу належних йому активів та пасивів (майнових прав та зобов'язань) до іншого підприємства ( правонаступника).

**Приховані резерви** – це частина власного капіталу підприємства, яка жодним чином не відображена в його балансі, отже, обсяг власного капіталу в результаті формування прихованих резервів буде меншим, ніж це є насправді.

**Резервний капітал (у вузькому розумінні)** – це сума резервів, сформованих за рахунок чистого прибутку в розмірах, установлених засновницькими документами підприємства та нормативними актами.

**Реорганізація** – це повна або часткова заміна власників корпоративних прав підприємства, зміна організаційно-правової форми організації бізнесу, ліквідація окремих структурних підрозділів або створення на базі одного підприємства кількох, наслідком чого є передача або прийняття його майна, коштів, прав та обов'язків правонаступником.

**Ринкова процентна ставка** – це ставка, заснована на сумах, що виплачуються на інвестиційному ринку за борговими цінними паперами (облігаціями, векселями, ощадними сертифікатами) зі схожими параметрами запозичення і ризику.

**Ринковий курс акцій** – це вартість, за якою акції можуть купуватися і продаватися на біржах, позабіржових торговельно-інформаційних системах та позабіржовому ринку.

**Роздільний баланс** – це баланс підприємства, що реорганізується шляхом поділу чи виділення, на день припинення його діяльності, в якому окремими позиціями відображаються активи і пасиви, розподілені між ним і підприємствами- правонаступниками.

**Санаційний прибуток** – це прибуток, який виникає внаслідок викупу підприємством власних корпоративних прав (акцій, часток) за курсом, нижчим за номінальну вартість цих прав (дизажіо), в результаті їх безкоштовної передачі до анулювання, зниження номінальної вартості або при одержанні безповоротної фінансової допомоги від власників корпоративних прав, кредиторів та інших зацікавлених у санації підприємства осіб.

**Синергізм** – це умова, за якої загальний результат є більшим за суму часток.

**Система раннього попередження та реагування** – це особлива інформаційна система, яка сигналізує керівництву про потенційні ризики та шанси, які можуть насуватися на підприємство як з боку зовнішнього, так і внутрішнього середовища.

**Статутний (номінальний) капітал** – сума вкладів власників підприємства в його активи за номінальною вартістю згідно із засновницькими документами.

Стратегічний фінансовий контролінг – комплекс функціональних завдань, інструментів і методів довгострокового (три і більше років) управління фінансами, вартістю та ризиками.

**Тезаврація прибутку** – це спрямування його на формування власного капіталу підприємства з метою фінансування інвестиційної та операційної діяльності.

**Фінансова діяльність** – діяльність, яка веде до змін розміру і складу власного та позичкового капіталу підприємства (який не є результатом його операційної діяльності).

**Фінансовий кредит** – це позичковий капітал, який надається банком-резидентом або нерезидентом, кваліфікованим як банківська установа згідно із законодавством країни перебування нерезидента, або резидентами і нерезидентами, які мають статус небанківських фінансових установ, у позичку юридичній або фізичній особі на визначений строк для цільового використання та під процент.

**Фінансовий менеджмент** – цілеспрямоване управління всіма грошовими потоками на підприємстві, тобто процес управління формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів суб'єкта господарювання з метою досягнення фінансово-економічних цілей підприємства.

**Фінансові інвестиції** – активи, які утримуються підприємством з метою збільшення прибутку (процентів, дивідендів тощо), зростання вартості капіталу або інших вигід для інвестора.

**Форфейтинг** – це спосіб фінансування (кредитування) зовнішньоекономічних операцій, який полягає в купівлі в експортера експортних вимог форфейтером (комерційним банком чи спеціалізованою компанією) з виключенням права регресу (зворотної вимоги).

**Ціна (або премія) варанту** – це не добуток номінальної ціни цінних паперів на їх кількість, а величина, яка залежить від прогнозу курсової вартості (базового активу).

### 4.3. Перелік типових завдань (питань)

Дати ґрунтовну відповідь на наступні питання:

#### Тема 1. Основи фінансової діяльності суб'єктів підприємництва.

1. Дайте визначення сутності конкретного (наявного) та абстрактного капіталу.
2. За якими розділами в балансі відображається позичковий капітал.
3. Які складові має власний капітал ?
4. Сутність капіталу підприємств.
5. Сутність операційної, основної та інвестиційної діяльності.
6. Сутність фінансової діяльності у широкому і вузькому значенні.
7. Дайте схематичне зображення функціональної організаційної структури підприємств.
8. Дайте схематичне зображення дивізіональної організаційної структури підприємств.
9. Дайте схематичне зображення матричної організаційної структури підприємств.
10. Назвіть форми фінансування залежно від цілей фінансування.
11. Назвіть форми фінансування за джерелами надходження капіталу та за правовим статусом капіталодавців щодо підприємства.

#### Тема 2. Особливості фінансування суб'єктів підприємництва різних форм організації бізнесу.

1. Назвіть організаційно-правові форми ведення бізнесу юридичної особи, приватної форми власності.
2. Назвіть організаційно-правові форми ведення бізнесу колективної форми власності.
3. Назвіть організаційно-правові форми ведення бізнесу державної форми власності.
4. Назвіть організаційно-правові форми ведення бізнесу об'єднань приватної форми власності.
5. Назвіть організаційно-правові форми ведення бізнесу об'єднання колективної форми власності.
6. Назвіть організаційно-правові форми ведення бізнесу об'єднання державної форми власності.
7. Назвіть організаційно-правові форми ведення бізнесу без створення юридичної особи приватної форми власності.
8. Назвіть організаційно-правові форми ведення бізнесу без створення юридичної особи колективної форми власності.
9. Назвіть організаційно-правові форми ведення бізнесу без створення юридичної особи державної форми власності.
10. Особливості фінансової діяльності приватного підприємства.
11. Особливості фінансової діяльності ТОВ

12. Особливості фінансової діяльності АТ
13. Особливості фінансової діяльності повного товариства.
14. Особливості фінансової діяльності командитного товариства.
15. Особливості фінансової діяльності кооперативів.
16. Фінансова діяльність кооперативів.
17. Особливості фінансової діяльності кредитних спілок.
18. Особливості фінансової діяльності підприємств з іноземними інвестиціями.
19. Особливості фінансової діяльності державних підприємств.
20. Особливості фінансової діяльності казенних підприємств.

### **Тема 3. Формування власного капіталу підприємства.**

1. Сутність власного капіталу підприємств.
2. Поняття корпоративних прав. Хто може бути емітентом корпоративних прав ?
3. Що таке номінальна вартість акцій (часток) ?
4. Поняття пайового капіталу підприємств.
5. Дайте визначення акцій, назвіть їх види.
6. Які можуть бути форми випуску акцій?
7. Сутність привілейованих акцій з фіксованими дивідендами.
8. Сутність привілейованих акцій з мінімальним фіксованим дивідендом та додатковими бонусами.
9. Сутність кумулятивних привілейованих акцій.
10. Види привілейованих акцій.
11. Як розрахувати балансовий курс корпоративних прав ?
12. Котирування – це...
13. Поняття ринкового курсу цінних паперів. Від чого залежить ринковий курс цінних паперів?
14. Поняття котирувальної і курсової ціни.
15. Назвіть форми фінансування за джерелами надходження капіталу та за правовим статусом капіталодавців щодо підприємства.

### **Тема 2. Особливості фінансування суб'єктів підприємництва різних форм організації бізнесу.**

1. Назвіть організаційно-правові форми ведення бізнесу юридичної особи, приватної форми власності.
2. Назвіть організаційно-правові форми ведення бізнесу колективної форми власності.
3. Назвіть організаційно-правові форми ведення бізнесу державної форми власності.
4. Назвіть організаційно-правові форми ведення бізнесу об'єднань приватної форми власності.
5. Назвіть організаційно-правові форми ведення бізнесу об'єднання колективної форми власності.
6. Назвіть організаційно-правові форми ведення бізнесу об'єднання державної форми власності.
7. Назвіть організаційно-правові форми ведення бізнесу без створення юридичної особи приватної форми власності.
8. Назвіть організаційно-правові форми ведення бізнесу без створення юридичної особи колективної форми власності.
9. Назвіть організаційно-правові форми ведення бізнесу без створення юридичної особи державної форми власності.
10. Особливості фінансової діяльності приватного підприємства.
11. Особливості фінансової діяльності ТОВ
12. Особливості фінансової діяльності АТ
13. Особливості фінансової діяльності повного товариства.
14. Особливості фінансової діяльності командитного товариства.
15. Особливості фінансової діяльності кооперативів.

16. Фінансова діяльність кооперативів.
17. Особливості фінансової діяльності кредитних спілок.
18. Особливості фінансової діяльності підприємств з іноземними інвестиціями.
19. Особливості фінансової діяльності державних підприємств.
20. Особливості фінансової діяльності казенних підприємств.

### **Тема 3. Формування власного капіталу підприємства.**

1. Сутність власного капіталу підприємств.
2. Поняття корпоративних прав. Хто може бути емітентом корпоративних прав ?
3. Що таке номінальна вартість акцій (часток) ?
4. Поняття пайового капіталу підприємств.
5. Дайте визначення акцій, назвіть їх види.
6. Які можуть бути форми випуску акцій?
7. Сутність привілейованих акцій з фіксованими дивідендами.
8. Сутність привілейованих акцій з мінімальним фіксованим дивідендом та додатковими бонусами.
9. Сутність кумулятивних привілейованих акцій.
10. Види привілейованих акцій.
11. Як розрахувати балансовий курс корпоративних прав ?
12. Котирування – це...
13. Поняття ринкового курсу цінних паперів. Від чого залежить ринковий курс цінних паперів?
14. Поняття котирувальної і курсової ціни.
15. Лістинг – це...
16. Що таке біржове замовлення ?
17. Визначення курсової вартості акцій на основі розрахунку їх капіталізованої вартості.
18. Алгоритм розрахунку капіталізованої вартості акцій.
19. Поняття резервного капіталу у широкому і вузькому розумінні.
20. Класифікація резервів підприємства за джерелами формування.
21. Класифікація резервів підприємства за способом відображення у звітності.
22. Класифікація резервів підприємства за обов'язковістю створення.
23. Поняття додаткового капіталу підприємства та його складові.
24. Поняття додаткового вкладеного капіталу.
25. Поняття іншого додаткового капіталу.
26. З якою метою формується на підприємстві резерв сумнівних боргів ?
27. Методи збільшення статутного капіталу ТОВ.
28. Методи збільшення статутного капіталу АТ.
29. Хто користується переважним правом на купівлю додаткового випущених акцій (часток) ?
30. За якою формулою розраховується ціна переважного права?
31. За якою формулою розраховується співвідношення, за яким робиться емісія при збільшенні статутного капіталу?
32. Поняття емісії корпоративних прав.
33. Сутність емісійного доходу.
34. Способи зменшення статутного капіталу ТОВ.
35. Способи зменшення статутного капіталу АТ.
36. Якими способами можна зменшити кількість акцій, які є в обігу.
37. Поняття конверсії акцій.
38. Сутність санаційного прибутку.

### **Тема 4. Внутрішні джерела фінансування підприємства.**

1. Сутність прихованого самофінансування.
2. Поняття прихованих резервів.
3. Які є два способи формування прихованих резервів у балансі?
4. Тезаврація прибутку (відкрите самофінансування) – це...

5. Алгоритм розрахунку коефіцієнта самофінансування.
6. За якими статтями може відображатися тезаврований прибуток у пасиві балансу ?
7. На фінансування яких об'єктів може бути спрямований тезаврований прибуток ?
8. Яким чином можна збільшити статутний капітал підприємства без залучення додаткових внесків власників ?
9. Сутність забезпечення наступних витрат і платежів як внутрішнього джерела фінансування.
10. Де в балансі підприємства відображаються забезпечення наступних витрат і платежів ?
11. Назвіть основні види забезпечень наступних витрат і платежів.
12. Сутність забезпечення наступних витрат і платежів – виплати персоналу.
13. Сутність забезпечення наступних витрат і платежів – резерв на виконання гарантійних зобов'язань.
14. Сутність чистого грошового потоку (Cash-Flow) від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.
15. Сутність прямого методу розрахунку Cash-Flow від операційної діяльності.
16. Сутність непрямого методу розрахунку Cash-Flow від операційної діяльності.
17. Які Ви знаєте основні показники Cash-Flow?

#### **Тема 5. Дивідендна політика підприємства.**

1. Сутність дивідендної політики підприємства.
2. Назвіть відомі Вам концепції дивідендної політики.
3. Сутність концепції «нейтральності дивідендної політики».
4. Сутність концепції щодо пріоритетності дивідендів.
5. Сутність концепції мінімалізації податкових платежів в теорії дивідендної політики.
6. Маса дивіденду – це...
7. В яких формах можуть виплачуватись дивіденди ?
8. Які Вам відомі прийоми проведення дивідендної політики ?
9. Сутність збільшення статутного капіталу підприємства без залучення додаткових внесків власників.
10. Які Ви знаєте методи нарахування та виплати дивідендів ?
11. Сутність залишкового методу нарахування та виплати дивідендів.
12. Сутність методу нарахування та виплати стабільних дивідендів.
13. Сутність методу гнучкої дивідендної політики та методу стійкого приросту дивідендів щодо нарахування та виплати дивідендів.
14. Сутність методу стабільної та бонусної частини щодо нарахування та виплати дивідендів.
15. Оподаткування дивідендів за законодавством України.
16. Назвіть показники, які характеризують проведення ефективної дивідендної політики на підприємстві.
17. Алгоритм розрахунку ринкового курсу корпоративних прав (акцій).

#### **Тема 6. Фінансування підприємства за рахунок запозичених коштів.**

1. Сутність поточних (короткострокових) зобов'язань згідно з П(С)БО.
2. Сутність довгострокових зобов'язань згідно з П(С)БО.
3. Де відображаються довгострокові зобов'язання у балансі підприємства?
4. Де відображаються поточні зобов'язання у балансі підприємства?
5. Поняття та кількісні критерії кредитоспроможності підприємства?
6. Алгоритм розрахунку показника абсолютної ліквідності та його нормативне значення.
7. Алгоритм розрахунку показника проміжного коефіцієнта покриття балансу та його нормативне значення.
8. Алгоритм розрахунку показника покриття балансу та його нормативне значення.
9. Поняття робочого капіталу та його нормативне значення.
10. Назвіть показники, які характеризують структуру капіталу та майна підприємства.
11. Алгоритм розрахунку коефіцієнта співвідношення позикових і власних коштів та його нормативне значення.
12. Алгоритм розрахунку коефіцієнта незалежності (автономії) та його нормативне значення.
13. Назвіть показники рентабельності та самофінансування підприємства.



14. Назвіть показники оборотності оборотних активів.
15. Назвіть основні види забезпечення кредиту.
16. Сутність договору валютного фіксингу.
17. Дайте визначення поняття облігації.
18. Сутність процентних облігацій, облігацій з нульовим купоном (дисконтних), комбінованих, конвертованих облігацій.
19. Сутність погашення облігацій шляхом фіксованих виплат.
20. Сутність погашення облігацій на основі застосування методу ануїтетів.
21. Поняття ефективної ставки процента за облігаціями.
22. Алгоритм розрахунку ефективної ставки % за умови погашення облігацій в кінці періоду.
23. Алгоритм розрахунку ефективної ставки % за умови погашення облігацій щорічно рівними сумами.
24. Які ви знаєте різновиди облігацій з нульовим купоном?
25. Охарактеризуйте зростаючі облігації або «накопичувачі процентів».
26. Охарактеризуйте облігації з дисконтом або «справжні облігації з нульовим купоном».
27. Алгоритм розрахунку номінальної вартості «зростаючих облігацій» (облігацій із складними %).
28. Алгоритм розрахунку ставки річної дохідності за облігаціями зі складними процентами.
29. Алгоритм розрахунку ефективної ставки % за облігаціями з нульовим купоном.
30. Алгоритм розрахунку переважних прав на купівлю конвертованих облігацій.
31. Алгоритм розрахунку коефіцієнта конверсії за конвертованими облігаціями.
32. Сутність опціону та варанту.
33. Які дві форми варантів Ви знаєте ?
34. Сутність комерційного кредиту.
35. Від чого залежатиме ціна (або премія) варанту ?
36. За якою формулою розраховується ефективна ставка % для позичальника за товарним кредитом ?
37. Сутність авансів від клієнтів як елемент позичкового капіталу підприємства.
38. Сутність факторингу як способу короткострокового фінансування діяльності підприємства.

### **Тема 7. Фінансова діяльність на етапі реорганізації підприємств.**

1. Сутність реорганізації.
2. Назвіть види реорганізації підприємств.
3. В яких формах може відбуватися укрупнення підприємства ?
4. В яких формах може відбуватися подрібнення підприємства ?
5. В якій формі може відбуватися реорганізація підприємства без зміни розмірів ?
6. Сутність ефекту синергізму.
7. В чому полягає горизонтальне укрупнення підприємств ?
8. В чому полягає вертикальне укрупнення підприємств ?
9. В чому полягає діагональне укрупнення підприємств ?
10. Чим злиття підприємств відрізняється від приєднання ?
11. Сутність аквізиції.
12. Сутність реорганізації шляхом поділу.
13. Сутність реорганізації шляхом виділення.
14. Сутність перетворення як особливої форми реорганізації підприємств.
15. Ким використовується роздільний баланс ?

### **Тема 8. Фінансове інвестування підприємств.**

1. Сутність інвестицій.
2. Наведіть приклади реальних (капітальних) і фінансових інвестицій.
3. Сутність довгострокових інвестицій та де вони відображаються в балансі.
4. Сутність поточних інвестицій та де вони відображаються в балансі.

5. Які інвестиції відносяться до довгострокових фінансових інвестицій, що обліковуються методом участі в капіталі, а які – до інших довгострокових фінансових інвестицій ?
6. Які інвестиції відносяться до поточних фінансових інвестицій ?
7. За яким алгоритмом визначається вартість інвестицій за методом дисконтування Cash – Flow ?
8. Який алгоритм використовується для визначення ефективної ставки %, якщо погашення інвестицій здійснюється в кінці періоду і вони придбані з дисконтом ?
9. Який алгоритм використовується для визначення ефективної ставки %, якщо фінансові інвестиції придбані з премією ?
10. Сутність правила прийняття інвестиційних рішень за методом визначення внутрішньої норми прибутковості.
11. Який алгоритм використовується для розрахунку внутрішньої норми прибутковості ?
12. Поняття дюрації.
13. Який алгоритм використовується для розрахунку дюрації ?
14. Сутність фундаментального аналізу акцій.
15. Назвіть фактори, які впливають на рівень реальної внутрішньої (об'єктивної) вартості акцій при фундаментальному аналізі.
16. Який алгоритм використовується для розрахунку внутрішньої (теперішньої, реальної) вартості акцій за умови вкладання коштів на визначений період та на невизначено тривалий період?
17. Який алгоритм використовується для розрахунку внутрішньої (теперішньої, реальної) вартості акцій за умови, що кошти вкладаються на невизначений період, і по ним будуть виплачуватись стабільні дивіденди?
18. Сутність технічного аналізу акцій.
19. Які основні групи методів і прийомів технічного аналізу Ви знаєте ?
20. Що є справедливою вартістю фінансової інвестиції відповідно до П(С)БО та ЗУ «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність підприємства» ?
21. Який алгоритм використовується для визначення ефективної ставки % за інвестиціями з дисконтом відповідно до ЗУ «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність підприємства» ?
22. Сутність методу участі в капіталі відповідно до П(С)БО та ЗУ «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність підприємства».

### **Тема 9. Оцінювання вартості підприємств.**

1. Економічна сутність оцінки вартості підприємства.
2. Вартість бізнесу – це...
3. Назвіть випадки, у яких виникає необхідність оцінки вартості підприємства.
4. Якими законодавчими актами керуються при оцінці вартості майна та підприємства ?
5. Яких принципів слід дотримуватись при здійсненні оцінки вартості підприємства ?
6. Що характеризує вартість капіталу ?
7. Яку формулу рекомендують використовувати при розрахунку вартості капіталу ?
8. Алгоритм розрахунку середньозваженої вартості капіталу.
9. Чи є тотожними поняття «вартість підприємства» і «вартість капіталу», обґрунтуйте відповідь ?
10. Що показує середньозважена вартість капіталу ?
11. Алгоритм розрахунку середньозваженої вартості капіталу з урахуванням податкового фактору.
12. Назвіть способи розрахунку очікуваної ставки вартості власного капіталу.
13. Назвіть три методичні підходи до оцінки вартості підприємства, які дістали найбільшого поширення у зарубіжній та вітчизняній практиці оцінки вартості майна.
14. Які два основні методи виділяють в рамках дохідного підходу в оцінці вартості підприємства ?
15. Сутність методу дисконтування грошових потоків при оцінці вартості підприємства.

16. Якщо структура капіталу підприємства є задовільною і воно не перевантажене боргами, то при оцінці вартості підприємства використовують бруто-підхід (на базі сукупного капіталу) чи нетто-підхід (на базі власного капіталу) ?
17. Алгоритм розрахунку вартості підприємства (нетто) методом дисконтування грошових потоків.
18. Назвіть найвідоміші способи розрахунку залишкової вартості підприємства у постпрогнозний період.
19. Алгоритм розрахунку вартості підприємства за методом капіталізації доходу.
20. За методом капіталізації доходів при використанні нетто-підходу вартість підприємства визначається як...
21. За методом капіталізації доходів при використанні бруто-підходу вартість підприємства визначається як...
22. Сутність майнового (витратного) підходу визначення вартості підприємства.
23. Назвіть три основні методи, які використовуються при оцінці вартості підприємства за умови використання майнового (витратного) підходу).
24. Сутність методу оцінки за відносною вартістю активів (витратний підхід) при визначенні вартості підприємства.
25. Алгоритм розрахунку оцінки вартості підприємства за швейцарським методом середньої оцінки.
26. Назвіть два найуживаніші методи оцінки вартості підприємства в рамках ринкового підходу.
27. Сутність методу зіставлення мультиплікаторів.
28. Алгоритм розрахунку ринкової вартості підприємства за методом зіставлення мультиплікаторів.
29. Які показники здебільшого використовують в якості мультиплікатора при оцінці вартості підприємства за ринковим підходом ?
30. Сутність методу порівняння продажів (транзакцій).
31. Назвіть основні етапи проведення практичної роботи з оцінки вартості підприємства.

#### **Тема 10. Фінансова діяльність підприємства у сфері зовнішньоекономічних відносин.**

1. Сутність ЗЕД.
2. Сутність експортних, реекспортних, імпортних операцій.
3. Які інструменти використовують фінансисти для нейтралізації зовнішньоекономічних ринків ?
4. Сутність договору консигнації.
5. Як розподіляється виручка в іноземній валюті від ЗЕД між підприємством та Державним валютним фондом України і місцевими валютними фондами ?
6. Купівля підприємствами іноземної валюти через уповноважені банки для забезпечення виконання зобов'язань перед нерезидентами.
7. Назвіть основні способи здійснення розрахунків у рамках зовнішньоекономічних операцій.
8. Сутність зовнішньоекономічних розрахунків з використанням документарного інкасо.
9. Сутність форфейтингу.
10. Сутність митного регулювання.
11. Єдиний митний тариф України – це...

#### **Тема 11. Фінансовий контролінг на підприємстві.**

1. Сутність контролінгу.
2. Види фінансового контролінгу.
3. Сутність стратегічного фінансового контролінгу.
4. Назвіть основні завдання контролінгу.
5. Сутність оперативного фінансового контролінгу.
6. Які Ви знаєте функції контролінгу ?
7. Сутність функцій координації.
8. Сутність функцій внутрішнього аудиту.

9. Система раннього попередження і реагування (СРПР) як функція контролінгу.
10. Які Ви знаєте методи контролінгу ?
11. Сутність методу контролінгу – аналіз точки беззбитковості.
12. Точка беззбитковості – це...
13. Як розрахувати суму покриття (маржинального прибутку) в процесі аналізу точки беззбитковості ?
14. За якою формулою обчислюють приріст прибутку від реалізації кожної додаткової одиниці продукції в процесі аналізу точки беззбитковості ?
15. Як визначають зону безпеки в процесі аналізу точки беззбитковості ?
16. Сутність бенчмаркінгу як методу контролінгу.
17. Що може виступати об'єктами бенчмаркінгу ?
18. Сутність вартісного аналізу як методу контролінгу.
19. Сутність портфельного аналізу як методу контролінгу.
20. Сутність ABC – аналізу як методу контролінгу.
21. Сутність аналізу сильних і слабких місць як методу контролінгу.

## **5. Перелік питань для самоконтролю (тести для самоконтролю)**

1. Система використання різних форм і методів для фінансового забезпечення функціонування підприємств та досягнення ними поставлених цілей, тобто це та практична фінансова робота, що забезпечує життєдіяльність підприємства, поліпшення її результатів – це:
  - а) фінансова діяльність;
  - б) державне регулювання;
  - в) державний контроль;
  - г) вірної відповіді немає.
2. Фінансову роботу на підприємствах виконують:
  - а) працівники економічного відділу;
  - б) працівники фінансового відділу;
  - в) всі працівники підприємства;
  - г) вірної відповіді немає.
3. Відповідальність за організацію фінансової роботи на підприємстві несе:
  - а) начальник фінансового відділу;
  - б) головний бухгалтер;
  - в) головний менеджер підприємства;
  - г) вірної відповіді немає.
4. Розпорядником фінансових ресурсів, коштів, товарно-матеріальних цінностей, що належать підприємству, є його:
  - а) керівник;
  - б) головний бухгалтер;
  - в) персонал;
  - г) вірної відповіді немає.
5. При нестачі у підприємницьких структур коштів для виробничої діяльності та розширення виробництва вони використовують:
  - а) кредит як джерело формування фінансових ресурсів;
  - б) вилучення матеріальних ресурсів;

- в) кращу організацію виробництва;
- г) всі вірні відповіді.

6. Заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок подій, що сталися, і погашення якої, ймовірно, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що визначаються як економічні вигоди – це:

- а) економічний розвиток;
- б) фінансові зобов'язання;
- в) кредит;
- г) вірної відповіді немає.

7. Надлишок власних оборотних активів – це:

- а) різниця між фактичною їх наявністю та встановленим нормативом;
- б) різниця між майбутньою і фактичною їх вартістю;
- в) реальна наявність оборотних активів;
- г) вірної відповіді немає.

8. Ефективність використання оборотних активів можна встановити:

- а) шляхом розрахунку прибутку;
- б) розрахунку коефіцієнтів;
- в) аналізуючи їх оборотність;
- г) вірної відповіді немає.

9. Контроль за господарсько-фінансовою діяльністю підприємств щодо отримання прибутку, правильності вирахування і своєчасності сплати податків та платежів у бюджет і централізовані позабюджетні фонди здійснюють:

- а) установи банків;
- б) державні структури;
- в) немає правильної відповіді;
- г) а) і б) вірно.

10. Контроль за господарсько-фінансовою діяльністю підприємств щодо порядку кредитування і здійснення розрахунків підприємств здійснюють:

- а) установи банків;
- б) державні структури;
- в) немає правильної відповіді.
- г) а) і б) вірно.

11. Поточний фінансовий план складається у формі:

- а) балансу доходів та витрат грошових коштів;
- б) у формі платіжного календаря;
- в) а) і б) вірно;
- г) немає правильної відповіді.

12. Теорія агентських відносин при фінансуванні досліджує...

- а) конфлікт інтересів між капіталодавцем та капіталоодержувачем, який може виникнути в результаті асиметрії в інформаційному забезпеченні;
- б) агентські послуги фінансових посередників;
- в) оптимізацію фінансових відносин та умов відповідних договорів з метою узгодження інтересів принципала та агента;
- г) способи оцінки дохідності активів;

13. Аналіз та контроль фінансової діяльності підприємства – це:

- а) розрахунок прибутку підприємства;
- б) діагноз його фінансового стану;

- в) діагноз його операційного стану;
- г) немає правильної відповіді.

14. Фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на:

- а) забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів;
- б) дотримання розрахункової і кредитної дисципліни;
- в) досягнення нераціонального співвідношення власних і залучених коштів;
- г) немає правильної відповіді.

15. Комплекс заходів з мобілізації фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення безперервного процесу виробництва і реалізації продукції, розрахунків та своєчасного виконання фінансових зобов'язань перед бюджетом, централізованими фондами, постачальниками, працівниками підприємства – це:

- а) оперативна робота;
- б) поточна робота;
- в) реалізаційна робота;
- г) немає правильної відповіді.

16. Оцінка фінансового стану підприємства – це:

- а) аналіз взаємозв'язку витрат, обсягів виробництва продукції та прибутку;
- б) аналіз взаємозв'язку прибутку, руху оборотного капіталу та грошових потоків;
- в) сукупність методів, що дозволяють визначити стан справ підприємства в результаті аналізу його діяльності на кінцевому інтервалі часу.
- г) немає правильної відповіді.

17. Загальними кінцевими показниками комплексної оцінки фінансового становища підприємства є його:

- а) дохідність і рентабельність;
- б) дохідність і збитковість;
- в) дохідність і прибутковість.
- г) немає правильної відповіді.

18. Абсолютним показником дохідності є:

- а) прибуток;
- б) збиток;
- в) рентабельність.
- г) немає правильної відповіді.

19. У разі відповідності або перевищення власних джерел формування оборотних активів наявності запасів і витрат – фінансовий стан підприємства вважається:

- а) помірним;
- б) стійким;
- в) галузевим.
- г) немає правильної відповіді.

20. Функції фінансів підприємств реалізуються в процесі їх:

- а) операційної діяльності;
- б) господарської діяльності;
- в) фінансової діяльності.
- г) немає правильної відповіді.

21. Скорочення витрат на виробництво одиниці продукції є матеріальною підставою для зниження цін на неї, а відтак –

- а) прискорення обертання оборотних коштів;
- б) уповільнення обертання оборотних коштів;

- в) припинення обертання оборотних коштів.
- г) немає правильної відповіді.

22. Предметом вивчення дисципліни «Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва» є...

- а) система фінансово-економічних відносин з приводу формування коштів для операційної та інвестиційної діяльності підприємства;
- б) система економіко-правових відносин з приводу формування коштів для операційної та інвестиційної діяльності підприємства;
- в) система грошово-кредитних відносин з приводу формування коштів для операційної та інвестиційної діяльності підприємства;
- г) всі відповіді вірні.

23. Характеризуючи методологію вивчення дисципліни «Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва» слід зауважити, що термін «методологія» має скільки значень?

- а) 1;
- б) 2;
- в) 3;
- г) 4.

24. Що є основними факторами виробництва ?

- а) земля, праця;
- б) капітал, підприємницький потенціал;
- в) земля, капітал, підприємницький потенціал;
- г) земля, праця, капітал, підприємницький потенціал.

25. Підприємництво - це...

- а) господарська діяльність;
- б) підприємницька діяльність;
- в) господарсько – підприємницька діяльність;
- г) жодної вірної відповіді.

26. Ресурсна функція підприємництва – це...

- а) генерування й активне використання новаторських ідей і пілотних проектів, готовність до виправданого ризику та вміння ризикувати в бізнесі (підприємстві);
- б) формування й продуктивне використання власного капіталу, а також інформаційних, матеріальних і трудових ресурсів;
- в) практична організація маркетингу, виробництва, продажу, реклами та інших господарських справ;
- г) жодної вірної відповіді.

27. Творча функція підприємництва – це...

- а) генерування й активне використання новаторських ідей і пілотних проектів, готовність до виправданого ризику та вміння ризикувати в бізнесі (підприємстві);
- б) формування й продуктивне використання власного капіталу, а також інформаційних, матеріальних і трудових ресурсів;
- в) практична організація маркетингу, виробництва, продажу, реклами та інших господарських справ;
- г) жодної вірної відповіді.

28. Організаційно-супровідна функція підприємництва – це...

- а) генерування й активне використання новаторських ідей і пілотних проектів, готовність до виправданого ризику та вміння ризикувати в бізнесі (підприємстві);
- б) формування й продуктивне використання власного капіталу, а також інформаційних, матеріальних і трудових ресурсів;

- в) практична організація маркетингу, виробництва, продажу, реклами та інших господарських справ;
- г) жодної вірної відповіді.

29. Корпоративне підприємництво...

- а) засноване на колективній власності;
- б) базується на особистій власності або оренді майна;
- в) матеріальною основою якого служить приватна власність;
- г) жодної вірної відповіді.

30. Що є суб'єктом торгово-комерційної діяльності?

- а) оптово-роздрібні фірми;
- б) біржі;
- в) брокери;
- г) всі відповіді вірні.

31. Власний капітал підприємства – це...

- а) підсумок першого розділу пасиву балансу;
- б) капітал, у межах якого власники підприємства несуть відповідальність перед його кредиторами;
- в) капітал, поділений на частки рівної номінальної вартості;
- г) те саме, що і статутний капітал;

32. Додатковий капітал – це...

- а) це сума приросту майна підприємства, яка виникає в результаті переоцінки (індексації) безоплатно одержаних матеріальних цінностей та від емісійного доходу;
- б) це капітал, у межах якого власники підприємства несуть відповідальність перед його кредиторами;
- в) може бути лише в акціонерних товариствах;
- г) може бути спрямований на покриття збитків підприємства;

33. Статутний капітал – це ?

- а) це підсумок першого розділу пасиву балансу, тобто перевищення вартості активів підприємства над його зобов'язаннями.
- б) це сума вкладів власників підприємства в його активи за номінальною вартістю згідно із засновницькими документами.
- в) це внески та збори власників підприємства, для здійснення своєї діяльності.
- г) основний метод господарювання підприємств, який базується на порівнянні витрат з результатами діяльності, що передбачає відшкодування витрат за рахунок власних доходів;

34. У процесі санації балансу...

- а) підвищується розрахунковий і ринковий курси корпоративних прав;
- б) поліпшується платоспроможність підприємства;
- в) покриваються відображені в балансі збитки;
- г) залучаються фінансові ресурси для проведення санаційних заходів виробничого характеру;

35. Пайовий капітал утворюється в ?

- а) споживчих товариствах, домогосподарствах;
- б) кредитних спілках, споживчих товариствах, колективних сільськогосподарських підприємствах, житлово-будівельних кооперативах;
- в) житлово-будівельних кооперативах, колективних підприємствах, сільськогосподарських підприємствах.
- г) основний метод господарювання підприємств, який базується на порівнянні витрат з результатами діяльності, що передбачає відшкодування витрат за рахунок власних доходів;



36. Основними цілями зменшення статутного капіталу є...

- а) одержання санаційного прибутку;
- б) підвищення платоспроможності підприємства;
- в) збільшення номінальної вартості корпоративних прав;
- г) підвищення ринкової вартості корпоративних прав;

37. Конверсія акцій – це...

- а) це об'єднання кількох акцій в одну;
- б) це зменшення номінальної вартості акцій;
- в) передбачає обмін за встановленим співвідношенням однієї кількості акцій на іншу;
- г) передбачає викуп акцій з метою їх анулювання;

38. Викуп корпоративних прав у санаційних цілях доцільно здійснювати, якщо...

- а) викуп проводиться за ціною, вищою за номінал;
- б) в підприємства дуже високий рівень капіталізації;
- в) викуп проводиться за номіналом;
- г) викуп здійснюється за ціною, нижчою за номінальну вартість;

39. Резервний капітал може використовуватися на такі основні цілі:

- а) покриття збитків суб'єкта господарювання;
- б) виплату заробітної плати персоналу;
- в) викуп власних корпоративних прав;
- г) на виплату дивідендів (якщо величина резервів перевищує мінімально допустимий рівень);

40. Теорема іррелевантності передбачає, що...

- а) вартість підприємства не залежить від структури капіталу та джерел його фінансування;
- б) вартість підприємства залежить від структури капіталу та джерел його фінансування;
- в) вкладати кошти слід у ті інвестиції, очікувана рентабельність яких є вищою, ніж рівноважна рентабельність;
- г) інвестори будуть байдужими щодо співвідношення необоротних та оборотних активів підприємства;

41. Згідно з моделлю оцінки дохідності активів (САРМ)...

- а) ринкова ціна окремих акцій залежить від їх розрахункового (балансового) курсу;
- б) ціна активів залежить від структури джерел їх придбання;
- в) розмір премії за ризик вкладень в окремі активи дорівнює різниці між очікуваною нормою прибутковості фінансових інструментів та безризиковою процентною ставкою;
- г) кошти слід вкладати лише в безризикові активи;

42. Збільшення статутного капіталу акціонерного товариства здійснюється шляхом...

- а) емісії нових акцій;
- б) збільшення номінальної вартості акцій;
- в) обміну облігацій на акції;
- г) емісії конвертованих облігацій;

43. Згідно з концепцією Марковіца інвестиційний портфель слід формувати за рахунок...

- а) фінансових активів, прибутковість яких перебуває у безпосередній функціональній залежності;
- б) активів з максимальним кореляційним зв'язком;
- в) комбінації активів з мінімальним кореляційним зв'язком між рівнями їх рентабельності;
- г) активів з мінімальним рівнем ризику;

44. Грошові кошти – це:

- а) це специфічні, самостійні економічні категорії, які можна змінювати кількісно (збільшувати, зменшувати);
- б) грошові відносини, які функціонують на основі грошей, їх не можна змінювати кількісно;
- в) основний метод господарювання підприємств, який базується на порівнянні витрат з результатами діяльності, що передбачає відшкодування витрат за рахунок власних доходів;
- г) немає правильної відповіді.

#### 45. Концерни - це

- а) договірні об'єднання, створені на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів, з делегуванням окремих повноважень централізованого регулювання діяльності від кожного з учасників;
- б) договірні об'єднання, створені з метою постійної координації господарської діяльності, не має права втручатися у виробничу і комерційну діяльність будь-кого з її учасників;
- в) тимчасові статутні об'єднання промислового і банківського капіталу для досягнення спільної мети, як правило, при здійсненні крупних фінансових операцій чи реалізації спільного інвестиційного проекту;
- г) статутні об'єднання підприємств промисловості, наукових організацій, транспорту, банків, торгівлі тощо на основі повної фінансової залежності від одного або групи підприємств, які перебувають під єдиним контролем.

#### 46. Корпорації - це

- а) договірні об'єднання, створені на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів, з делегуванням окремих повноважень централізованого регулювання діяльності від кожного з учасників;
- б) договірні об'єднання, створені з метою постійної координації господарської діяльності, не має права втручатися у виробничу і комерційну діяльність будь-кого з її учасників;
- в) тимчасові статутні об'єднання промислового і банківського капіталу для досягнення спільної мети, як правило, при здійсненні крупних фінансових операцій чи реалізації спільного інвестиційного проекту;
- г) статутні об'єднання підприємств промисловості, наукових організацій, транспорту, банків, торгівлі тощо на основі повної фінансової залежності від одного або групи підприємств, які перебувають під єдиним контролем.

#### 47. Інвестор у спільній діяльності - це...

- а) це сторона, котра є учасником спільного підприємства і не здійснює спільного контролю за цим підприємством;
- б) це сторона, котра є учасником спільної діяльності і здійснює спільний контроль та управління цією діяльністю;
- в) жодної вірної відповіді.
- г) немає правильної відповіді.

#### 48. Положення законодавства про банкрутство не застосовуються до юридичних осіб...

- а) кооперативів;
- б) АТ;
- в) ТОВ;
- г) казенних підприємств.

#### 49. Види підприємств залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного фонду в Україні діють:

- а) приватні та комунальні;
- б) унітарні та корпоративні;
- в) корпоративні та державні;
- г) малі, середні та великі підприємства.

50. Кредитна спілка - це ...

- а) договірні об'єднання, створені на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів, з делегуванням окремих повноважень централізованого регулювання діяльності від кожного з учасників;
- б) це неприбуткова організація, заснована фізичними особами на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів;
- в) юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами на засадах добровільного членства та об'єднання майнових пайових внесків для спільної виробничої діяльності та обслуговування переважно членів;
- г) жодної вірної відповіді.

## 6. Перелік питань до контрольних заходів

Поточний контроль проводиться у формі семінарських занять, самостійної роботи, індивідуальних занять та контрольних робіт.

Підсумковий контроль проводиться у формі екзамену.

### Перелік питань до поточного контролю

1. В чому полягають особливості і переваги небанківського кредитування ?
2. В чому полягають особливості фінансування приватних підприємств в Україні ?
3. В яких випадках припустимі зміни статутного капіталу ?
4. Дайте визначення дивідендної політики підприємства.
5. Дайте визначення терміну «фінансування». Обґрунтуйте значення даної категорії.
6. Дайте характеристику статутного капіталу АТ.
7. Капітал підприємства та його економічна сутність.
8. Критерії прийняття фінансових рішень.
9. На яких принципах базується самофінансування ?
10. Наведіть класифікацію кредитів, що існує в Україні. Охарактеризуйте найпоширеніші види кредитів.
11. Надайте порівняльну характеристику між банківським і різними видами небанківського кредитування.
12. Назвіть етапи та основні стадії процесу кредитування.
13. Назвіть основні завдання, які слід вирішувати в ході формування та реалізації дивідендної політики.
14. Назвіть шляхи збільшення статутного капіталу АТ.
15. Організація фінансової діяльності підприємств.
16. Охарактеризувати напрями і форми фінансування діяльності українських АТ?
17. Охарактеризуйте склад позикових коштів підприємства.
18. Охарактеризуйте структуру «Звіту про рух грошових коштів».
19. Охарактеризуйте функції власного капіталу.
20. Поясніть зміст самофінансування підприємства.
21. Поясніть різницю між власними і внутрішніми джерелами самофінансування.
22. Поясніть різницю між кредитоспроможністю і платоспроможністю підприємства. Доведіть свої висновки практично.
23. Розкрийте зміст і значення резервного капіталу в діяльності підприємства.
24. Розкрийте зміст показника Cash-Flow.
25. Розкрийте існуючі основи фінансування ТОВ в Україні?
26. Розкрийте основні форми фінансування підприємств колективної власності.

27. Розкрийте поняття «власний капітал».
28. Розкрийте сутність і недоліки прихованого самофінансування.
29. Розкрийте сутність і роль кредиту в здійсненні фінансово-господарської діяльності підприємства.
30. Розрахуйте і обґрунтуйте суми позикових коштів на планований рік за даними будь-якого підприємства.
31. Теоретичні джерела фінансової діяльності підприємств.
32. У чому полягає сутність тезаврації прибутку ?
33. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва у системі функціональних завдань фінансового менеджменту підприємства.
34. Форми фінансування підприємств.
35. Чому більшість зарубіжних компаній схильні до компромісної дивідендної політики? У чому проявляється цей компроміс ?
36. Що виступає основним джерелом самофінансування підприємств ?
37. Що є джерелом формування пайового капіталу ?
38. Що собою являють позикові кошти ? Яке їх призначення ?
39. Як відображається власний капітал в балансі підприємства ?
40. Як відображається у балансі сума заборгованості учасників за внеском до капіталу?
41. Як інвестиційні можливості компанії впливають на дивідендну політику ?
42. Як можна визначити рівень самофінансування ?
43. Як формується статутний капітал державних підприємств ?
44. Який порядок фінансування діяльності товариств з додатковою відповідальністю, повних і командитних товариств в країні ?
45. Яким чином здійснюється фінансування вітчизняних державних підприємств ?
46. Якими показниками визначається ефективність дивідендної політики підприємства?
47. Якими шляхами здійснюється зменшення статутного капіталу АТ ?
48. Які види і форми організації бізнесу виділяють в Україні згідно чинного законодавства ?
49. Які виділяють методи нарахування дивідендів ?
50. Які виділяють основні форми фінансування діяльності суб'єктів підприємництва ?
51. Які виникають основні фінансові зв'язки між підприємством та іншими суб'єктами (учасниками) в процесі організації фінансування його діяльності ?
52. Які джерела самофінансування Ви знаєте ?
53. Які існують теорії дивідендної політики і як практично менеджери підходять до визначення дивідендної політики корпорації ?
54. Які складові можна виділити у власному капіталі ?
55. Які фактори обумовлюють дивідендну політику підприємства ?
56. Які чинники впливають на величину позикових коштів підприємства ? Встановіть напрямки впливу.
57. Яку дивідендну політику здійснює більшість українських АТ ?
58. Яку процедуру сплати дивідендів застосовують у більшості країн ?
59. В чому полягає аналіз сильних і слабких місць і які можливості його використання?
60. В чому полягає взаємозв'язок цілей оцінювання вартості підприємства з видами оцінної вартості і суб'єктами оцінки.
61. В чому полягає сутність і особливості використання витратного підходу оцінювання вартості підприємства?
62. В чому полягають переваги і недоліки використання порівняльного підходу оцінювання вартості підприємства?
63. В яких випадках доцільно здійснювати реорганізацію поглинанням?
64. Визначте особливості доходного підходу оцінювання вартості підприємства.
65. Вкажіть головні вимоги до інформаційної підсистеми контролінгу та інформації фінансового контролінгу ?

66. Вкажіть історичні факти формування концепції контролінгу?
67. Дайте визначення поняттю «інвестиційна діяльність» і етапів управління інвестиціями.
68. Дайте визначення реструктуризації підприємства.
69. Дайте вірне визначення «фінансовим інвестиціям».
70. Дайте характеристику основних методів оцінювання вартості підприємства.
71. За рахунок яких джерел формуються інвестиційні ресурси ?
72. За якими принципами інвестор формує портфель цінних паперів?
73. За яких умов доцільно здійснення фінансової реструктуризації?
74. На чому повинна концентруватися особлива увага фінансових служб при здійсненні підприємством зовнішньоекономічної діяльності ?
75. На які основні групи поділяються зовнішньоекономічні операції ?
76. Надайте економічну характеристику інвестиційному ризику та його основним видам.
77. Надайте класифікацію інвестицій за економічними ознаками.
78. Надайте характеристику умов платежу за міжнародними торгівельними операціями.
79. Охарактеризуйте основні завдання фінансиста в процесі здійснення підприємством зовнішньоекономічних операцій.
  
80. Охарактеризуйте основні форми реструктуризації підприємства.
81. Охарактеризуйте способи оцінки інвестиційного ризику.
82. Охарактеризуйте умови здійснення розрахунків у сфері зовнішньоекономічної діяльності.
83. Поясніть відмінності реструктуризації і реорганізації підприємства.
84. Поясніть сутність АВС-аналізу і технологію його здійснення.
85. Розкрийте необхідність і сутність оцінювання вартості підприємства.
86. Розкрийте сутність поняття зовнішньоекономічної діяльності.
87. У чому особливості фінансового контролінгу та його відмінності від системи обліку і системи управління ?
88. У чому полягає економічна сутність інвестицій ?
89. У чому полягає регулювання розподілу виручки від зовнішньоекономічної діяльності в іноземній валюті ?
90. У яких випадках реорганізації підприємства складається передавальний баланс ?
91. У яких випадках реорганізації підприємства складається розподільний баланс ?
92. У яких формах може відбуватись злиття підприємств ?
93. Що є головними функціями і завданнями фінансового контролінгу?
94. Що є основою нарахування податків і платежів, які сплачуються в процесі митного оформлення вантажів ?
95. Що є сутністю терміну “контролінг” ?
96. Як інвестор визначає ефективність боргових та дольових цінних паперів? Наведіть розрахункові формули.
97. Який вигляд має схема здійснення операції форфейтингу ?
98. Який порядок митного оформлення товарів працівниками митних органів ?
99. Якими нормативно-правовими документами визнається ефективність реструктуризації як інструмента фінансового оздоровлення підприємства ?
100. Якими принципами керуються суб’єкти господарської діяльності України та іноземні суб’єкти господарської діяльності при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності ?
101. Яких вимог треба дотримуватись при реорганізації підприємств, що мають кредиторську заборгованість?
102. Які варіанти побудови служби контролінгу можна виділити ?
103. Які види реорганізації підприємства виділяють за формальними ознаками ?
104. Які види цінних паперів використовуються під час фінансового інвестування ?
105. Які загальноприйняті системи показників можуть використовуватися в аналізі відхилень?

106. Які інструменти входять до оперативного і до стратегічного фінансового контролінгу ?
107. Які існують способи визначення цін товарів у міжнародній практиці ?
108. Які операції є найпоширенішою формою зустрічної торгівлі ?
109. Які правила застосовуються при укладанні суб'єктами підприємницької діяльності України всіх форм власності зовнішньоекономічних договорів (контрактів), предметом яких є товари?
110. Якій формі реструктуризації притаманна диверсифікація асортименту продукції?
111. Якою є послідовність здійснення ступінчастого обліку покриття постійних витрат?

### **Перелік питань до підсумкового контролю**

1. Капітал підприємства та його економічна сутність.
2. Сутність ФДСП.
3. Організація фінансової діяльності підприємств.
4. Форми фінансування підприємств.
5. Класифікація організаційно-правових форм ведення бізнесу.
6. ФДСП без створення юридичної особи.
7. Особливості ФДСП приватних підприємств.
8. Особливості ФДСП ТОВ.
9. Особливості ФДСП АТ.
10. Особливості ФДСП командитних і повних товариств.
11. ФДСП кооперативів.
12. ФДСП підприємств з іноземними інвестиціями.
13. ФДСП державних і казенних підприємств.
14. Фінансування спільної діяльності підприємств на основі договорів кооперації.
15. Власний капітал, його функції та складові.
16. Статутний капітал і корпоративні права підприємства.
17. Резервний капітал підприємства, його види та джерела формування.
18. Збільшення статутного капіталу підприємства.
19. Поняття переважного права власників на придбання акцій (часток).
20. Зменшення статутного капіталу підприємства.
21. Приховане самофінансування.
22. Відкрите самофінансування – тезаврація прибутку.
23. Збільшення статутного капіталу без залучення додаткових внесків.
24. Забезпечення наступних витрат і платежів.
25. Чистий грошовий потік Cash-flow та його показники.
26. Сутність, теорії, фактори та інструменти проведення дивідендної політики.
27. Порядок і методи нарахування дивідендів та форми їх виплати.
28. Оподаткування дивідендів.
29. Ефективність дивідендної політики.
30. Позичковий капітал підприємства, його ознаки та складові.
31. Фінансові кредити.
32. Облігації підприємств.
33. Сутність та загальні умови проведення реорганізації.
34. Реорганізація підприємства шляхом укрупнення.
35. Реорганізація без зміни розмірів підприємства.
36. Реорганізація підприємства шляхом подрібнення (розукрупнення).
37. Сутність і класифікація фінансових інвестицій підприємства.
38. Довгострокові і поточні фінансові інвестиції.
39. Оцінка доцільності вкладення в інвестиції з фіксованою ставкою доходності.
40. Оцінка доцільності інвестицій в корпоративні права.
41. Фінансові служби у сфері ЗЕД.
42. Розрахунки при здійсненні ЗЕД.
43. Митне оформлення та оподаткування зовнішньо-торговельних операцій.

44. Сутність, основні завдання та види фінансового контролінгу.  
 45. Функції контролінгу: координація, внутрішній аудит, система раннього попередження і реагування (СРПР).  
 46. Методи контролінгу.  
 47. Необхідність, завдання і принципи експертної оцінки вартості підприємства.  
 48. Вартість капіталу підприємства.  
 49. Методи оцінки вартості підприємства: дохідний, майновий (витратний), ринковий.  
 50. Практична робота з оцінки вартості підприємства.

### 7. Порядок оцінювання знань.

Загальний розподіл балів, які здобувач вищої освіти може отримати в межах 100-бальної системи оцінювання, представлено в табл.7.1.

Таблиця 7.1

#### Розподіл балів з навчальної дисципліни «Фінанси підприємств» Денна форма навчання

Модулі	Модуль 1 - (20 балів)					Контрольний захід №1 – 10 балів	Екзамен – 50 балів	Загальна оцінка з курсу = 50 балів + 50 балів (Екзамен)
Загальна кількість балів за модулем №1								
Теми	<b>T.1</b>	<b>T.2</b>	<b>T.3</b>	<b>T.4</b>	<b>T.5</b>			
Відповідь на семінарському занятті	2	2	2	2	2			
Модулі	Модуль 2 - (30 балів)							
Загальна кількість балів за модулем №2								
Теми	<b>T.6</b>	<b>T.7</b>	<b>T.8</b>	<b>T.9</b>	<b>T.10</b>	<b>T.11</b>		
Відповідь на семінарських заняттях	2	2	2	2	2	2		
Самостійна робота	Оцінювання самостійної роботи здійснюється під час семінарських занять та написання контрольної роботи							
<b>Підсумковий тестовий контроль</b> на платформі дистанційного навчання УДФСУ MOODLE	5							

#### Заочна форма навчання

Модулі	Модуль 1 - (25 балів)		Контрольний захід №1 – 10 балів	Екзамен – 50 балів	Загальна оцінка з курсу = 50 балів + 50 балів (Екзамен)
Загальна кількість балів за модулем №1					
Теми	<b>T.1 - T.5</b>				
Відповідь на семінарському занятті	25				
Самостійна робота	Оцінювання самостійної роботи здійснюється під час семінарських занять та написання контрольної роботи				
Модулі	Модуль 2 - (20 бал)				
Загальна кількість балів за модулем №2					
Теми	<b>T.6 – T.11</b>				
Відповідь на семінарських заняттях	15				
Самостійна робота	Оцінювання самостійної роботи здійснюється під час семінарських занять та написання контрольної роботи				
<b>Підсумковий тестовий</b>	5				

контроль на платформі дистанційного навчання УДФСУ MOODLE				
---	--	--	--	--

I модуль+II модуль = 20б.+30б.= 50 балів

Екзамен – 50 балів

Підсумкова атестація M1+M2+екзамен=100балів

### Критерії оцінювання семінарських занять та самостійної роботи.

Семінарські заняття передбачають обговорення питань теми, розгляд нормативно-правової бази, проведення дискусій з основних проблем і питань, які розглядаються на семінарському занятті. Робота на семінарському (практичному) занятті передбачає усне та письмове опитування. Максимальна кількість балів, отримана здобувачем вищої освіти на семінарському занятті становить 2бали.

Самостійна робота здобувачів вищої освіти полягає в опрацюванні проблемних теоретичних та практичних питань. Виконання самостійної роботи оцінюється під час проведення семінарського заняття у вигляді опитування в тому числі за питаннями, які виносяться на самостійну роботу.

Таблиця 7.2

### Шкала оцінювання роботи здобувачів вищої освіти на семінарських заняттях та самостійної роботи

Кількість балів	Критерії оцінювання
1	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі тестові завдання.
0,5	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив меншість тестових завдань.
0	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Не вирішив жодного тестового завдання.

### Критерії оцінювання контрольних робіт.

Формою проміжного поточного контролю є контрольні роботи, які проводяться у письмовій формі та кожна з яких оцінюється від 0 до 6 балів.

Таблиця 7.3

### Розподіл балів за різні види завдань в межах контрольної роботи

Вид завдання	Максимальна кількість балів за виконання
Теоретичні питання	(1×1)=1
Тестовий блок (закритої форми)	(20×0,1)=2
Тестовий блок (відкритої форми)	(5×0,2)=1
Розв'язування задач	(1×2)=2
Всього	6

Таблиця 7.4

### Критерії оцінювання відповіді на теоретичне питання

Критерії оцінювання	Кількість балів
---------------------	-----------------



Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який у повному обсязі дав відповіді на всі теоретичні питання. При цьому використовував актуальну наукову термінологію, належним чином обґрунтовував свої думки та зробив узагальнені підсумки.	1
Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який в основному розкрив зміст теоретичних питань. Проте, при висвітленні деяких питань не вистачало достатньої аргументації, допускалися при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.	0.8
Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який дав фрагментарні відповіді на теоретичні питання (без аргументації й обґрунтування, підсумків), у відповідях присутні неточності та помилки або відповідь дана лише на окремі питання.	0.5
Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який дав неправильну відповідь на всі теоретичні питання, допустив істотні помилки, оперував неактуальною застарілою інформацією або відповіді на питання відсутні взагалі.	0

Таблиця 7.5

#### Критерії оцінювання розв'язування задачі

Критерії оцінювання	Кількість балів
Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який у повному обсязі розв'язав задачу. При цьому використовував актуальну наукові методи та формули для їх розв'язування та формування належним чином обґрунтованих підсумків.	2
Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який у повному обсязі розв'язав задачу, проте не сформував належним чином обґрунтованих підсумків.	1.5
Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який не в повному обсязі розв'язав задачу та не сформував належним чином обґрунтованих підсумків.	1
Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який не в розв'язав задачу взагалі та, відповідно, не сформував належним чином обґрунтованих підсумків.	0

Таблиця 7.6

#### Критерії оцінювання тестового блоку (відкритої форми)

Критерії оцінювання	Кількість балів
Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який повністю розкрив всі визначення та використовував для цього наукову літературу та власну думку.	0,2
Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який взагалі не розкрив сутність визначень.	0

Таблиця 7.7

#### Критерії оцінювання тестового блоку (закритої форми)

Критерії оцінювання	Кількість балів
Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який зробив правильно тестове завдання.	0,1
Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який зробив не	0

правильно всі тестові завдання.

### Критерії оцінювання індивідуальної роботи.

Індивідуальна робота проводиться у формі проведення оцінки фінансового стану підприємства та презентації і оцінюється від 0 до 5 балів.

### Шкала оцінювання індивідуальної роботи здобувачів вищої освіти

Кількість балів	Критерії оцінювання
5	Послідовність, логічність написання роботи та проведення аналізу, а також підготовка презентації та, відповідно, її захист.
3	Послідовність, логічність написання роботи, але без підготовки презентації.
0	Не написання роботи.

Підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти здійснюється за результатами поточного контролю (від 0 до 50 балів) та екзамену (від 0 до 50 балів). Критерієм успішного проходження здобувачем освіти підсумкового оцінювання є отримання не менше 25 балів за поточний контроль та 25 балів за підсумковий контроль у формі екзамену.

Переведення даних 100-бальної шкали оцінювання в національну шкалу та шкалу за системою ЄКТС здійснюється в такому порядку:

Таблиця 7.9

**Таблиця відповідності результатів контролю знань за різними шкалами й критеріями оцінювання**

Сума балів за 100-бальною шкалою	Оцінка в ЄКТС	Значення оцінки ЄКТС	Критерії оцінювання	Рівень компетентності	Оцінка за національною шкалою
					Екзамен
90-100	А	відмінно	Здобувач вищої освіти виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили.	високий (творчий)	відмінно
80-89	В	дуже добре	Здобувач вищої освіти вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на	достатній (конструктивно - варіативний)	добре

			практиці, вільно розв'язує вправи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна.		
70-79	C	добре	Здобувач вищої освіти вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок.		
60-69	D	задовільно	Здобувач вищої освіти відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих.	середній (репродуктивний)	задовільно
50-59	E	достатньо	Здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні.		
35-49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання семестрового контролю	Здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину	Низький (рецептивно-продуктивний)	незадовільно

			навчального матеріалу.		
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням залікового кредиту	Здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів.		

Переведення даних 50-бальної шкали оцінювання в національну шкалу та шкалу ЄКТС для навчальної дисципліни з підсумковим контролем у формі екзамену здійснюється відповідно до таблиці 5.10.

Таблиця 7.10

**- Таблиця відповідності шкали ЄКТС (за 50-бальною шкалою) національній шкалі оцінювання академічної успішності**

Сума балів	Оцінка ЄКТС	За національною шкалою	Критерії оцінювання	Залік
45-50	A	відмінно	Високий (творчий)	зараховано
40-44	B	добре	Достатній (конструктивно - варіативний)	
35-39	C			
30-34	D	задовільно	Середній (репродуктивний)	
25-29	E			
17-24	FX	незадовільно з можливістю повторного складання семестрового контролю	Низький (рецептивно-продуктивний)	не зараховано
0-16	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням залікового кредиту		

Результати складання екзаменів і диференційованих заліків оцінюються за чотирибальною шкалою («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»), а заліків – за двобальною шкалою («зараховано», «не зараховано») і вносяться у відомість обліку успішності здобувача вищої освіти, залікову книжку, індивідуальний навчальний план здобувача вищої освіти (крім «незадовільно» і «не зараховано»).

## 8. Рекомендована література

### Основна

1. Бедринець М. Д. Фінансовий менеджмент у малому бізнесі: навч. посіб. К.: «Центр учбової літератури», 2016. 352 с.
2. Бедринець М. Д., Довгань Л. П. Фінанси підприємств: навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2018. – 292 с.
3. Бедринець М.Д., Довгань Л.П., Лісничук О.А. Фінансова діагностика [текст] навч. посіб. – Ірпінь:УДФСУ, 2021. – 290 с.
4. Ситник Н.С., Смолінська С.Д., Ясіновська І.Ф. Фінанси підприємств:навчальний посібник/ за заг.ред. Н.С. Ситник – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. – 402 с.
5. Скоропад І.С. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва: навч. посіб. – Львівська політехніка. – 2016. – 255с.
6. Бондар М. І. Звітність підприємства : навч. посіб. / М. І. Бондар. – К. : ЦУЛ, 2015. – 570 с.
7. Данилюк М. О. Планування і контроль на підприємстві : навч. посіб. / М. О. Данилюк. – К. : Ліра-К, 2015. – 328 с.
8. Карпунь І. Н. Санація підприємств : навч. посіб. / І. Н. Карпунь. – К. : Ліра-К, 2015. – 448 с.
9. Наказ Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Електронний ресурс] – від 07.02.2013 № 73.- Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
10. О.М. Кравчук, В.П. Лещук. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва: навч.посіб. –ЦУЛ, 2019. – 504с.
11. Податковий кодекс України : Закон України від від 02.12.2010 р. № 2755-VI: на 01.01.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
12. Суліма Н.М. Економіка і фінанси підприємства: Підручник / Н.М. Суліма, Л.М. Степасюк, О.В. Величко. – К.: «ЦП «КОМПРИНТ»», 2015. – 466 с.
13. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2006. – 554с.

### Допоміжна

14. Bedrinets M., Lisnichuk O., Ananieva Yu. The Formation of the Risk Controlling System in the Enterprise / Bedrinets M., Lisnichuk O., Ananieva Yu.// Journal of Gender and Law, Revista Gênero & Direito. V. 9 - No 05 - Ano 2020 – Special Edition, pp973-993. <https://www.periodicojs.com.br/index.php/ged/article/view/78>

15. Бедринець М.Д., Деніга Т.М., Controlling in the system of financial anti crisis management of the enterprise [Електронний ресурс] / М.Д. Бедринець, Т.М. Деніга // Збірник наукових праць Університету ДФС України – 2018. – № 2 (53) – С. 15-28
16. Бедринець М.Д. Екосистема розвитку малого підприємництва та її фінансове забезпечення. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, березень 2020. № 16(44). С. 136-147. [https://ecj.oa.edu.ua/assets/files/NZ\\_ek\\_Vyp\\_16\(44\).pdf](https://ecj.oa.edu.ua/assets/files/NZ_ek_Vyp_16(44).pdf) (Index Copernicus)
17. Довгань Л.П., Клішина М.С. Використання прийомів і інструментів фінансового менеджменту для забезпечення підвищення вартості корпоративних прав (на прикладі ПАТ «Арселорміттал Кривий Ріг»). // Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор», випуск №6.1 (56) 2019. – С.163-171.
18. Житар М.О., Ярощук Т.Ю. Напрями забезпечення сталого розвитку підприємств за рахунок підвищення ефективності використання кредитних ресурсів. *Проблеми економіки*. 2020. № 4 (46). С. 312-319.
19. Житар М.О., Бежевець І.В. Діагностика фінансового стану підприємства як основа забезпечення його економічної безпеки. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2020. № 1-2. С. 87-99.
20. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
21. Ліснічук О.А., Березан М.В. Основні складові поточного фінансового планування на підприємстві. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України: електронне наукове видання* [Електронний ресурс], 2020. №1-2. С. 208-221.
22. Reta, M, Druhova, E, Lisnichuk, O. (2018) Methods for diagnosing the effectiveness of the enterprise's financial strategy in the strategy controlling system / Reta M, Druhova E, Lisnichuk O. *Baltic Journal of Economic Studies*, Vol. 4, No 3. P. 235–243

### Інформаційні ресурси в Інтернет

23. Веб – портал Державної фіскальна служба України [Електронний ресурс ]. – Режим доступу до веб – порталу: [www.sta.gov.ua](http://www.sta.gov.ua)
24. Офіційний сайт Державної аудиторської служби України [Електронний ресурс ]. – Режим доступу до сайту: [www.dkrs.gov.ua](http://www.dkrs.gov.ua)
25. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс ]. – Режим доступу до сайту: [www.minfin.gov.ua](http://www.minfin.gov.ua)
26. Сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: [www.bank.gov.ua](http://www.bank.gov.ua)
- Офіційний сайт Рахункової палати України [Електронний ресурс ]. – Режим доступу до сайту: [www.ac-rada.gov.ua](http://www.ac-rada.gov.ua)

### Міжнародні видання

27. Міжнародний науковий журнал «The Advanced Science Journal» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: <http://www.advancedscience.org>

28. Європейський науковий журнал «European Applied Sciences» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: <http://konferencii.ru/info/101230>

29.Європейський журнал економіки і управління «European Journal of Economics and Management Sciences» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: <https://ew-a.org/ru/journals/399/>